

Poštalna plačana
v gotovini

ŽIVLJENJE IN SVET.

Tedenska revija

Štev. 19.

Ljubljana, dne 11. maja 1928.

Leto II.
Knjiga 3.

Mulj Slowacki omlad v Švicí

(Odlomki)

II.

V goráh je švicarskih nekje kaskada,
kjer Aar z vodá biestenjem sinjim pada.
Poglej opojni blesk nad vodnim hrumom,
tam vidiš v pari mavrico nad šumom?
V meglah srebrnih cela se razveša,
ne vzburi nič je in je nič ne zmeša;
le včasi jagnje samo snežnobelo
gre skozi mavrico, na kraj doline
cvetoče rože trgat in leščine;
golob, ki vode se mu zahotelo,
kot da s tem zlatim bleskom se pohvali,
tam preleti in v blesku se zrcali.
Tam sem jo vzrl, v ljubavi vzplamel sem!
Da je iz mavrice prišla, verjel sem,
s potoka pen — in verujem do konca;
tak jasna bila je od žarkov solnca!
tak je blestela v angelskem sijaju!
tak je žarela vsa v zenic smehljaju! —
Ko so oči uzrle las zavoje.
zaljubile so v njej oči se moje:
a za tem čutom, ki ljubav ga sluša,
je šlo srce, za srcem šla je duša.
Tak naglo je začel roman brsteti,
da čez prepad sem hotel k njej zleteti
ker bal sem se, da kot prikazen pade,
— še predno duša krikne, iz sna zbudi se —
v propast, v to mavrico, na dno kaskade
in zgine in ugasne, raztopi se.
Boječa sanja dušo je zakrila,
ker že sem ljubil, že je moja bila.
Tak prvič srečal samo pod obokom,
pod mavrice sem sinje — jasnim lokom;
zavel v me dih ljubavi čarujoči,
obstal pred njo sem in povesil oči...

III.

In šel za njo sem čez gore, doline
in šla sva skupaj v vznožju te lavine,
kjer sneg kot plosko veslo do človeka
stopinj, kot velikansk delfin prihaja;
s srebrnih mu nozdrvi para vstaja,
a Rhone iz žrela sinjega priteka.
Še vem... tam v jutru sva soparnem bila.
S šepetom sva dve srni preplašila;
in kot da vesta o človeški sreči,
obstali blizu zlati sta blesteči,
potópilli pogledov bliskavice
v devojke moje sinje sta zenice;

v obraz sta zrlí nepremiční njení
in glava h glavi sta ložili.
Dejal sem: Zaljubili sta se v tebil

*****

VII.

Nekoč ta angel zlati odpeljal je
čez jasne loke v jamo me ledeno.
Tam alabastrovi čist jo dan obdal je;
tam mraz kraljevsko jasno čelo njeno
in poljske rože z biseri pokríl je;
in ves obok se v solzah raziskríl je;
a v solzah silfi z jasnostjo ogromno
so v dežju padali na belo, skromno.
Ko je glasneje zaihtela stena,
zagrnila jo je obleka njena
in vse očem zvedavam je zakrila.
Se roke skrižane je položila
na beli grudi vidni, čeprav zakrítíl ...
In stala nepremična je, opojna,
obdajala jo mavrica prosojna.
A jaz takrat začel sem k njej molíti:
Ave Marijal
Kot bela roža, kadar se razvija,
rdečico kaže z grudi razodete,
rdečica vstala je na licu svete;
zamišljeno je glavo odvrnila,
prst na kristalno steno položila
kot ta, ki riše si ime ljubeče,
kot ta, ki misli misli vse blesteče;
in k meni se je obrnila, rekla:
Morda za to ljubav bom kdaj v dnu pekla,
mordà bom obsojena med prepade,
vsajena med pekla ledene hlade
kot ta posoda z mavrice in zraka ...
A res je: če se muči jasnost taka
splojena z zlatim solnčnatim sijajem,
ki led mrazi jo v sebi in zabija:
osvobodi ledu se mi z vzdihljajem ...
Ave Marija.

VIII.

Kjer v belem snegu krone ga žartjo,
tja skupaj pojdeva, med smrečje, bore;
tja pojdeva, kjer zvončki čred zvonijo!

Kjer v mavrične zavila se kolore
je Jungfrau, solnce pod seboj pustila;
kjer jelen v megli preletuje gore;

kjer v žalosti razvita orlov krila
leteče s senco polnijo oblake:
tja s tabo pojdeva, o moja mila.

A če ne vrneva se z gore take,
ljudje pomislíjo, da družba vzela
duhov je naju, dvignila v oblake;

da sva na zvezdnem lancu se povzpela
in poletela v dalj s plejad grmado.

*Le gorska voda nama bo vzšumeta
in v dol zbeži z blestečih solz kaskaav.*

XIX.

*Pod okni mojimi stoji fontana,
ječi v neskončnem šumu plakajočem:
stoji drevo, kjer v zboru v noč pojočem
živijo slavci; šipa okrvana,
ki v njo ozira blede se Dijana
in moje čelo s tožnim bleskom mami.
Budijo me zalitega s solzami
drevo in mesec, ta in ta fontana.
In vstajam bled, skozi okno se oziram,
poslušam plač pri plaču nad dolino,
ječijo slavci, voda spe v daljino;
o njej mi govoré. — Srce odpiram
v molitvi misli smrti si želijo
in sahnem, venem, — in, ah, ne umiram...
Vsak dan fontane s plačem me budijo.*

Prevel Vojeslav Mole.*

* Prevod je izšel v «Ljubljanskem Zvonu» l. 1909.

*JULIJ SŁOWACKI,
eden najslavnejših poljskih pesnikov.*

VALENTIN GORJANSKI

ZLATA TOBAČNICA

Vlak ni zmanjšal hitrosti in se sploh ni ustavil. Z visoke lokomotive se je začel sredi ropota komaj slišen obupni strojevodjin krič. Postajni načelnik je prebledel. Ekspresni vlak je besno zdrvel mimo. Vsa njegova vnanjost je kazala nevidno, a občutno zmedeno grozo.

tem grobnem molku so se razločno čuli vedno bolj oddaljeni topi udarci. Povzročili so jih vagoni razbitega vlaka, ki so zleteli vsi po vrsti v brezno.

Pol ure pozneje je že prihitelo vse prebivalstvo malega švicarskega mesta in se je lotilo reševalnega dela. Sestre Rdečega križa, zdravniki, policija, po-

*«Kjer v mavrične zavila se kolora
je Jungfrau...»*

K pesnitvi »Pomlad v Švici«

— Hudič! — je rekel načelnik dokaj mirno, nenačdoma pa je divje zavpil pomočniku, ki je stal zraven: — Sedem! Ustavite številko sedem!

Pomočnik je planil k telefonu in je nagloma obstal. Noge so se mu šibile in z rokami se je prijel za glavo. Stal je nepremično, molčeč. Odpovedali so mu vsi udi, ko se je razlegla grozna eksplozija, zvonjenje, ropot. Potem je vse na mah postalo preteče tiho, in v

žarniki in prostovoljci so mrzlično vlačili izpod ruševin ubite in ranjene popotnike. Na kraju nesreče je vladal globok molk; vsi so govorili s komaj slišnim glasom. Ko je zadonel avtomobilski rog nekega dostojanstvenika, ki je mislil, da mora tudi biti navzoč, se je ta glas zdel vsem prostaško neokusen.

Eden izmed vagonov je obtičal na težko pristopnem obronku. Obvisel je

v razpoklini med navpičnim skalovjem, po katerem je rastle borno bodoče grmičevje. Iz razpokline je štrlel kakor iztegnjen kazalec oster skalnat zob. Na njem je obvisel drugi vagon. Sedaj pa sedaj se je čulo suho pokanje. Pod težo vagona je popuščal odbijač. Prej ali slej bo moral popustiti, potlej pa bo voz zdrknil v prepad. Ta nesreča bi se brez dvoma takoj podvojila, zakaj ta voz bi potegnil navzdol tudi prvega, ki se je ustavil na obronku. Treba je bilo hiteti z reševalnim delom, sicer bi bilo izročenih smrti še nekaj ranjencev.

Gospod Delmary, zastopnik konzervne tovarne, se je tisti hip zavedel. Občutil je grozne ščemeče bolečine v roki. Odprl je oči in ni mogel takoj razumeti, kam je zašel. Gospod Delmary je napel spomin, da bi se spomnil, kaj se je zgodilo, preden je bil izgubil zavest. Vedel je samo to, da je proti jutru po nemirni soparni noči trdno zaspal. Predramil se je, ko je občutil nekako nejasno razburjenje. Vagon je drgetal, škripal in se zibal. Skoro se je bil vlegel ob strmih ovinkih na bok. Popotnikom je prihajalo slabo. Stednica s slatino je zletela z mize na tla, in to je bilo prvo oznako nesreče. Potem je planil v voz kakor smrt blede sprevodnik in je obvisel na ročaju zasilne zavori.

Gospod Delmary je tuel sprevodnikov blazen pogled. Vlak ni obstal. To je bilo vse, česar se je mogel spomniti gospod zastopnik konzervne tovarne. Zdaj pa je ležal pod mlhim nebom. Vrglo ga je iz razbitega vagona, čigar ostanki so ležali na kupu nekaj metrov daleč.

Okoli je bilo vse tiho. Sijalo je jutranje solnce; sinje nebo je bilo neskrbno gladko. Jate urnih, drobnih žoln so se spretno plazile po navpični skalnati steni in prepereli drobni kamenčki so se jim sprožali izpod nog in se kotalili navzdol.

Gospod Delmary se je ozrl. Zgledal je vagon; obvisel je nad njim kakor temna grožnja. Poskušal je splezati z mesta, ali roka je takoj skeleče zabolela in iz prsi se mu je izvil stok. Ni se mogel niti premakniti; sploh je moral mirno ležati, če nč hotel trpeti bolečin.

Ozrl se je tedaj spet navzgor. Iz okna razdrtega voza je viselo telo mlade žene. Videlo se je, da nekaj radovedno ogleduje. To navidezno, glumljeno življenje je bilo neznosno mučno.

Vagon je preteče reskal; vsak trenutek bi utegnil zdrčati navzdol. Gospod Delmary je venomer ležal in je čutil, da ga obliva mrzel pot. Naposled je obupno napel svoje moči in je premaknil život za pol metra bliže k steni: hotel se je skriti pod štrlečo skalo.

Hudo se je moral truditi, da je premagal tega pol metra. Podprl se je z nepoškodovano levico, zajel sapo in se pripravil na nov napor. Navzgor pa ni maral pogledati; preveč se je bal. Nenadoma so srečale njegove oči veliko zlato tobačnico. Bila je posuta s praviljično debelimi briljanti. G. Delmary je ostrmel; tako so se lesketali dragulji na solncu. Podobne zaklade je videl samo od daleč, v izložbah pariških draguljarjev na ulici Mirú. Vsak briljant je pomenil bogastvo, čudežno zrnce, ki bi iz njega lahko takoj vzkliko drevo sreče. Pa koliko teh dreves je bilo tu — za cel vrt! Bajen, kakor sanje lep vrt!

Gospod Delmary ni bil bogataš. Trgovski popotniki ne služijo preveč. Imel pa je na tej poti dokaj sreče. Iztirjal je stare dolgove v Slavoniji in Tirolu ter celo poravnal nepričakovano stari spor z neko tvrdko, ki se je izmotala iz plačilnih težkoč. Upal je torej, da bo prejel od svojega delodajalca primerno nagrado. A vse to je bila beračija v primeri z najmanjšim izmed teh kamenčkov, ki so zdaj žareli pred njim kakor mnogobarvna, lesketajoča se solnca!

Zastopnik konzervne tvrdke je bil poštenjak. »To bo treba spraviti! Preveč je vredno, da bi se bilo izgubilo! Lahko da je ostal lastnik živ... In četudi ne, bodo ostali dediči... Kako pa... — je zamrmral gospod Delmary in...

Gospod Delmary je bil brez dvoma pošten. Zakaj pa se je tako previdno in plašno ozrl, ko je vtaknil tobačnico v žep? Občutil jo je kot izdatno, hladno, prijetno težo in se je prestrašen prepričal, da je zdaj njegova last. Razumel je, da je bilo njegovo mrmanje o gospodarju samo slabostna hinavščina. Lagal je sebi, solncu, nebesom, veselim ptičem.

— Nemara bom ostal pokveka. Kaj če mi je sam Bog poslal to pomoč? Kaj pa da, Bog mi je naklonil ta dar! — je pomislil Delmary in je takoj občutil, da je samo ničvreden potuhnjenec.

Delmary ni bil nikoli preveč resen in ni imel navade pregloboko presojať

svojih dejanj. A ti nenadni moralni skoki od dosedanje poštenosti k novi, drugačni zavesti so bili pre nagli. Občutil je neko notranjo bolelost, mučnejšo od neprestanega skelenja zdrobljene roke.

— Moja je! Moja! — je zašepetal Delmary in je z nasladdo potipal štrleče dragulje. — Moja! — je ponovil glasneje in je bil vesel, da doni njegov glas tako nenadno možato in odločno.

Tedajci je nekdo blizu zakašljajal.

Delmary se je stresel, dvignil glavo in je srečal mrzel pogled zastavnega neznanca, ki je ležal v globoki kotanji. Podprl se je s komolci in je pogledal čez rob, sicer ga ne bi bil Delmary opazil. Njegov pogled je jasno očitoval, da je videl Delmaryjevo početje. Bil je bled in menda tudi ranjen, a gledal je trgovskega potnika ošabno zaničevalno, zavedajoč se svoje prednosti kot močnejši, poštenjši in pametnejši človek.

Nedvomno je bil to ugledni lastnik zlate tobačnice. Delmary se je tega koj zavedel in v trenutku ga je prevzela mrka, globoka togota. Užaljen, uničen v lastnih očeh je sklenil, da si ne da pritisniti pečata zasačenega tatu. Hotel je rešiti kljub vsemu neko zadnjo postojanko, ki jo je zvito in pripravno smatral za svoj »ugled«.

Neznanec ni odmaknil zaničevalnih oči. Delmary ga je tudi moral gledati in je bil vesel, da je imel toliko poguma. Vsak trenutek njunega molčečega spora je odločal, odkrival, odgrinjal in besede niso bile nič potrebne. »Ukradel si?« je stavil prvi molčeče vprašanje. — »Sem,« je odgovorjal drugi. »sem, zdaj je moje, ne dam! Ali mi hočeš vzeti? Le pridi!«

A Delmary ni smel preveč zaupati sami levici. Vsekakor se bi bil moral položaj razčistiti. Delmary je na tihem vtaknil zdravo roko v zadnji hlačni žep, kjer je vedno imel na potovanju revolver. Otipal je petelina in je odprl vzvod. Potem je potegnil — kolikor moči počasi — orožje iz žepa in je iztegnil levico v smeri k nasprotniku. Hkrati s to krettnjo je zadonel strel. V tistem trenutku se je z ropotom zrušila črna teža na skalo nataktnjenega vagona in od gospoda Delmaryja ni ostalo nič več.

★

Stari novinar Lucien Gervais je sedel v nekem pariškem uredništvu in je pisal dolg življenjski spis v Švici ob želez-

niški nesreči preminulemu bančniku Bregueraultu. Sploh je ta nesreča dajala Lucienu Gervaisu polne roke opravka. Zgodila se je predvčerajšnjim, že nocoj pa je moral odpotovati v Švico, da z lica mesta poroča svojemu dnevniku o uspehu preiskave.

Gervais se je zamislil. Dobro je poznal Bregueraultovo življenje. Poznal ga je kot sijajnega finančnika, nadarjenega ravnatelja in brezhibnega poštenjaka v zasebnem ter uradnem življenju. Ali številni dogodki so pričevali članekarju, da je bil bančnik tudi jako neprijeten človek: sebičen, neizprosno, surov.

Gervais je vzdihnil. Kaj bi obsojal človeka, ki je že mrtev? Ne bi bilo plemenito. Ali ni že dovolj kaznovan? Tako grozna smrt! Kako je bil razmesarjen! Spoznali so ga samo po zlati tobačnici, ki je ostala v raztrganem žepu razcefrane suknje. Ta zlata tobačnica za svalčice je svedočila, da je bančnik mrtev. O, grozna nesreča! Delmaryjevega trupla pa še vedno niso našli. Najbrž ga je odnesel hudournik. Ubogi Delmary, nesrečna vdova s kopico otrok!

Gervais je pričel pisati o rajnem. Ni bil hinavec. Prevzelo ga je iskreno sožalje. Naglo je pisal tople, ganljive besede.

... Zapustil je nas velik mož, — je pisal. — Znal je biti neizprosno strog in redkobeseden, a bil je menda prijazen in dober v redkih trenutkih, ki mu jih je ogromna zaposlenost dovolila za osebno življenje. Seveda je njegovo delovanje vplivalo na gospodarstvo vse države, zato je bil malo kdaj prost. Vendar se nam zdi ... — tu je Gervaisu obstala za trenutek roka, — bil je menda v dvomu. — Vendar se nam zdi, — je nadaljeval in je močno pritisnil pero, — ... da kažejo mnoga, široki javnosti neznanca dejstva, kako plemenit, blag človek je bil nenadoma umrl nadarjeni finančnik. Ni maral velikih besed in reklame, ni obešal svojih dobrih del na veliki zvon, — poslušal je samo svojo vest. Marsikdo bo obžaloval prezgodnji konec gospoda Bregueraulta, ki mu bo ostal hvaležen za pomoč v najtežjem življenjskem trenutku. Naj počiva v miru!

Gospod Breguerault je ležal v bolnici. Našli so ga stoprav tretjega dne v globoki kotanji sredi skalovja, kamor je zlezal po Delmaryjevem strelu in padcu obeh vagonov v brezno. Zda se je do-

bro počutil in so njegove moči neverjetno naglo naraščale. Naslajal se je z zavestjo, da mu je vrnjeno življenje. Hrepenel je po miru in je bil jako hvaležen postržljivim zdravnikom, ki mu niso stavili nobenih vprašanj. Njih prijazna in neslišna skrb mu je posebno ganila živce. Borzni kralj ni bil še nikoli nikomur tako hval' žen. Pozabil je na vse, nekoč nujne opravke in je samo užival globoko nemoteno veselje.

Naposled pa je postal mrk. Spomnil se je zlate tobačnice in človeka, ki je tako nenadoma streljal nanj. Krogla bi mu bila skoro oplazila glavo, zletela je za spoznanje previsoko in potem... potem je videl, kako žalostno je poginil zločinec pod težo v globel drvečega vagona.

Hkrati z zdravjem je oživel Bregueraultov značaj. Borzijanec je postal togoten in besen; smrt ponesrečenega moralca ni olajšala tega srda.

— Nič zato, plačal boš svoj zločin! Boš! Tvoja vdova bo zvedela, da si morilec, in otroci se bodo sramovali tvojega spomina. Morilec si, tat. Saj si streljal! Seveda si morilec in tat!

Gospod Breguerault se je razburil. Zagledal je skozi odprta vrata sestro, ki je hitela s časnikom v roki. Poklical jo je in je iztegnil roko po časniku. Kakor vedno, je bila njegova kretnja tudi to pot velelna in ni trpela ugovora. Sestra mu je izročila novine, in prvo, kar je gospod Breguerault zagledal, je bila njegova lastna posmrtnica. Zvedavo jo je prebral zopet pazno prebiral in pričel čitati vnovič.

... V redkih trenutkih... ki so mu ostali za osebno življenje... je bil prijazen in dober...

Gospod Breguerault se je hotel zaničevalno nasmehnuti, a nasmeh ni hotel biti prezirljiv. Gospod se je nerodno počutil. Saj ni nikoli slutil, da lahko imajo meglene besede »dobrota, prijaznost« tudi kako primerno vsebino. Seveda je čul te besede, a so se mu vedno videle nepotrebne, puhle, nežive. O kakem osebnem življenju piše tako prijazno nepoznani mu časnikar?

Breguerault ni opazil, kako so ga polagoma prevzemali prijetni spomini na zgodnjo mladost, — tiha zamišljenost. Videl je kakor v megli mavrično krasne slike davno pozabljenih otroških let. Kako žive so bile! Nekaj sličnega je gledal samo kot majhen deček. Takrat je močno stiskal oči z drobnimi pestmi

in so se prikazovale mehko leteče, vedno nove pisane pike.

Gospod Breguerault je zaspal s smehljajem na ustih.

Časnik mu je zdrknil na tla,

★

— Vse je v redu, — je rekel preiskovalni sodnik. — Prosil bi vas samo, da rešite zadnjo uganko. Kako je prišla vaša zlata tobačnica v žep gospoda Delmaryja? Saj smo ga zbog tega prvotno pokopali pod vašim imenom!

— Ne bi vam hotel izdati te nedolžne skrivnosti, — je rekel bančnik, — a kaj pomaga! Zaupati vam moram, da prav rad kvartam in na železnici se vedno hudo dolgočasim. Zaigral sem torej mojo zlato tobačnico z gospodom Delmaryjem pri kvartanju na vlaku in mislim, da mi tega ne boste očitali.

— Potemtakem je tobačnica lastnina Delmaryjeve vdove?

— Seveda, če ne pridejo vpoštev drugi dediči.

— Vesela bo nenadne bogate dediščine! — je pripomnil sodnik.

Gospod Breguerault ni nič odgovoril. Pričel je samo raztreseno ogledovati strop v dokaz, da nima nič več povedati in da mu že presedajo sodnikova vprašanja.

OGROMNO KURJE JAJCE

V severni Holandiji je znesla kura mehelske pasme jajce, ki tehta 200 g. Če uvažimo, da navadno kurje jajce tehta od 50 do 65 g, je smatrati ta slučaj za izreden.

GOBAVCI V NEMČIJI

V mestu Brieg v Nemčiji je nedavno umrl poslednji izmed treh gobavcev, ki so bili izolirani v posebnem bolniškem paviljonu. Kako so ti ljudje zboleli za to ekzotično boleznijo, ne ve nihče. Znano je le, da niso nikdar zapustili domačega kraja in se torej niso mogli okužiti v tujini.

VITAMINI V VINU IN GROZDJU

Merjanian je dognal, da grozdje in vino vsebujeta vitamin C. Ta vitamin je zlasti v mladem vinu dokaj močan, dočim se v starejšem počasi izgublja. Tudi posušeno grozdje nima vitaminov. Dognalo se je nadalje, da je v vinu in grozdju tudi vitamin B. Zbog tega je nekoliko poskočila zdravstvena vrednost vina, grozdje pa se lahko poslej še bolj cení kot zdravo in koristno sadje. Pregorečim prijateljem vina pa je slej ko prej svetovati, da iščejo vitamina B in C v grozdju ali v drugih hranilih.

MIROSLAV HIRTZ PONOČNJAK

Polnoč je minila. Še trepetajo v zraku poslednji zategnjeni tresljaji, ki jih je odbila stara ura v visokem temačnem zvoniku tamkaj na koncu mirne vasi...

Sedim ob odprtem oknu in gledam iz prvega nadstropja graščine na široko dvorišče in daleč tja preko zelene ledine na svobodne poljane — v vedro, zvezdnato, dišečo majniško noč, ki se ji le zdaj pa zdaj izviije v očarljivem blesku bele, polne lune kak tajinstven vzdih. Sedim in se izgubljam v sladkih sanjarijah, ki nosijo dušo v vsemir — tja k bleščočim svetovom in še dalje, še dalje za njimi, v prostore brez meja in razmerov, v kraljestvo večne ideje, ki iz nje izvirajo in od nje umirajo vsa ta skrivnostna življenja...

Na dvorišču se vse leskeče v dolgih srebrnih žarkih, ker jih na potu z bledeh višav ne ustavlja niti najmanjši oblak. Kolikor neba vidim, vse je kakor ogromen kos modre svile, posut z mirjadami bleščočih draguljev...

S smrek, ki so v podobi loka obrobile ledino pred gradom, kaplja v travo debela rosa. Tip... tap... šušlja udarec za udarcem, dotikajoč se po tleh nastlanih iglic. Tip... tap... odgovarja glasneje sosednji mecesen, na katerem prenočuje čela naselbina klepetavih vrabcev. Lahko bi mu z roko dosegel temne veje; vidim na njih gnezdo tik

gnezda — to večje, ono manjše. Zdaj krasno, visoko drevo je dopotovalo pred mnogimi leti kot drobna mladika s strmih Alp v popotnem kovčegu svojega gospodarja...

Onstran dvorišča mi objema oko nekaj kilometrov širok pašnik, po katerem se črne drevesa, podobna ogromnim senenim kopicam. Ondi, kjer se pašnik izgublja očem in se zliva z robom stoletnega gozda, se beli v mesečini majhno jezerce, ki ga je izlila narasla Plitvica. Z njegove bleščave gladine odmeva v noč zaglušljivo kreketaenje žab: rega... rega... rega... Venomer isto, enolično, brez vsakršne glasovne izpremembe in vendar polno melodije...

Čedalje bolj drzno prodirajo skozi okno v mojo sobo razposajeni nočni metulji, ki jih je začaral plamen svetiljke, ki gori na mizi. Butajo ob vroči stekleni valj, dokler ne padejo drug za drugim z osmojenimi peruti na to ali ono knjigo, spis, košček papirja, škatlo. Na neki pesniški zbirki se muči v poslednjem drhtenju krasen mrtvoglavec z dolgimi, glavniku podobnimi tipalkami...

Na lovu za metulji poletavajo pred oknom kakor strele brzi netopirji, včasih tako blizu, da jim lahko pogledam v majhne svetle oči. Skrivnostno se dojemata duše nežne, komaj slišne šum njihovih mehkih peruti. Ko zacvilijo, mi nehoče šine mrzav po životu in se mi vidi, kakor da bi gledal pred seboj čudežna bitja iz prekogrobja, ki so se vzbudila samo za hip zavoljo te nerovne zračne igre...

Tedaj pa se oglase v srebrni pomladni noči novi slovesni glasovi. Iz graščine je v vonjavem parku zapel sivi slavček hrepeneče, otožno, ganljivo, v molu. Zapel je najprej v presledkih, kakor da bi se bil pravkar vzdramil iz spanja in si skuša mojstrsko grlo pripraviti za polno ubrano pesem o žarki ljubezni. Iz čuvstvenih prsi so se mu izvilili dva ali trije napevi nakar je utihnil, dokler ni nadaljeval v daljših kiticah, v vse bolj odbranih napevih, v umetelnem recitativu, zdaj glasno in glasneje, kakor da bi hotel v eni sapi izpeti vsi

svojo dušo, zdaj tiho in tišje, kakor da bo vsak hip izkoprnel v zadnjem občutju slasti. Medtem ko vsi ostali per-nati prebivalci parka mirno spe v zelenih skrivališčih, slavec edini toži in zлага stok za stokom v čarobno himno veličastni majniški noči.

Čakal sem drobnega glasbenika, da se na svoji nočni poti od grma do grma preseli pod moja okna v priljubljeni bezgov grm. Bil sem prepričan, da bo prehodil to pot kakor vsako noč v teku svojih zaljubljenih dni. Ti obiski trajajo že peto leto in jaz si domišljam, da je to tisti sanjar, ki sem ga poslušal prva leta svojega bivanja na kmetih, saj vem zanesljivo, da razen njegově sap-nice ni drugega slavčka v parku. Vsako pomlad se po redu vrača iz daljnih južnih krajev v staro domovino, v isti park, v isti bezgov grm. Odkar se pozna, me je že stokrat ponoči s svojim melanholičnim vzdihovanjem pod oknom predramil ali pa prisilil, da sem, ležeč v postelji ali sedeč za mizo, ostavil delo, zalučil pero in knjigo in samo njega napeto poslušal, samo z njim delil zanos in čuvstvo, bolest in neutolažljivo hrepenenje njegove krasne glasbene lirike. In kadarkoli in kolikorkoli sem ga ponoči poslušal iz bližine, vselej sem mislil, da ga umejem do podrobnosti in da skozi njegovo grlo govori moja duša, moje sanje ...

Namestu bliže k bezgovem grmu se je slavčevu petje odmikalo čedalje bolj v park. Nisem si hotel prikrajšati popolnega užitka, zato sem sklenil, da pojdem za njim v blede noč, h grmu, kjer slavček plaka, da bi mu bil blizu, čisto blizu, komaj nekaj korakov proč.

Kmalu sem bil že na stezah v parku. Hodil sem preko belih mostičkov, ki se na več mestih pno čez bister potoček, ki se je v koritu mikavno lesketal. Žuboreč skozi noč s pesmijo svojih slapov. Ko sem prišel globoče v gozd, sem korakal tišje in opreznjše, ker nisem mogel prav razločiti steze, takšno temo so napravile po tleh goste krošnje, ki je skozi nje komaj prodril kakšen lunin trak in se razlil iz posamnih drobnih špranj med razmaknjenim listjem, ki se ga je rahlo dotikala ljubka sapica, risaje v zraku, na zemlji ali na kakšnem deblu srebrno progo, krivuljo, piko ali kaj drugega. Tako sem prišel na manjšo goljavo na južni strani parka in našel ondi staro trlilo brv, na kateri sem presanjal toliko svetlih noči.

Nedaleč od brvi se je iz dišeče kosenike tik potoka lila v nočni mir najbolj zvočna glasba v vsej prirodi. Najprej sem strmel ves omamljen, nato pa sem se zdaj pa zdaj sklonil in sem zvedavo preiskaval grm od kosenike do temena, da bi odkril ljubo mi ptičico.

Stala je skoro pobožno na prostrani veji in sem lahko povsem jasno razločeval med listjem njeno z mesečino obliko telesce.

Dragoceni trenutki!

Nad menoj so šumele smreke, iglice so se osipavale name... žolte, suhe, dišeče iglice. Rosa mi je umivala čelo, obraz in roke, čist zrak je polnil usta, nosnice in prsi, zrak, nasičen z vonjem prvega sena, ki je ležalo razgrnjeno nekje na senožeti onkraj parka. Napol ovenelo pod solnčnimi žarki je zdaj, ko ga je škropila debela rosa, tik pred smrtjo, silneje dišalo. Z njegovim vonjem je najbolj tekmoval vonj modrega španskega bezga in raznih sadnih dreves na sosednjem vrtu. Puška, ki je ležala tik mene na brvi, se je potila od rose, in ker je bila s sprednjim koncem obrnjena tja, odkoder je pihala nočna sapa, sta obe cevi dajali nežen, tihemu brenčanju podoben zvok, dočim je potok pod brvijo venomer momljal in žuborel ter plavil v korita beli prodec in sivi pesek, ki se je zbog rudninske navlake prelestno iskri! v mesečini, zlasti ondi-le na podnožju slapov. Moje pohajališče je bilo povsem odprto le z leve strani, odkoder se je nutil pogled na nedogledne razore, čijih zelene ploskve so tonile na robu v nočni temini in bleadini. Nalik ogromnemu črnemu pozaju se je bočila sredi polja kopa nametane slame in nje obli robovi so se natanko razločevali od obrisov obzorja.

Tedajci me presune krik neke prestrašene ptičice, ki je v nejasni nagli črti šinila čez goljavo mimo brvi in mene na nasprotno stran parka. Na novem počivališču se je bila oglasila še nekajkrat. Nekaj jo je bilo prepodilo ...

Slavček je onemel, ko pa ga je minil strah, mu je miloglasno grlo še bolj zadrželo. — Sam sem občutil, da so bili slušni dražljaji še silnejši.

Medtem ko je njegovo petje doseglo najvišjo in najbolj pretresljivo noto, se je po bliskovito vrgla odnekod iz zraka in s silnim šumom planila v grm velika črna krogla, ki je spodila sanjarja z njegove vejčice. Prav tisti hip, ko ga je bila ujela v letu, je izpregovorila moja

puška — in roparica se je kakšnih deset korakov od brvi zvalila na belo stezico.

Brž sem skočil tja. Spoznal sem v žrtvi veliko sovo. Tik nje je ležal slavček, ki ga je bila v smrtnem trenutku izpustila iz morilnih krempljev. Bil je še malce živ. Oprezno sem ga dvignil, ker se mi je videlo, da se je le onesvestil od strahu; ko pa sem ga pozorneje preiskal, sem opazil, da mu je zlomljena desna nožica v kolenu in da krvavi na trebuščku. In sem mu še bolj razpihal sivo obleko ter dognal, da ima tudi na hrbtu odprto rano. Roparica ga je bila prebodla s svojim strašnim orožjem; najbrž so mu šli kremplji tudi skozi drobno srčece, polno svobode, pesmi in ljubezni. Slavček je jel obračati oči, dva ali trikrat se je skrčil, potlej pa je izdihnil v mojih rokah...

Se zdaj čutim v sebi vso usodno tragiko, vse tiste kontraste pomladne noči. Vrnil sem se v sobo globoko ogorčen zavoljo te jadne ironije usode...

Slavček je počival sredi pisalne mize na koščku belega papirja. Obračal sem

ga z boka na bok, nekam otročje-naivno prepričan, da se vendarle vzbudi v njem življenje, da se bodo odprle oči in da bo skozi odprto okno zletel v vedro srebrno noč. Vzlic vsem ugovorom razuma se nikakor nisem mogel sprijazniti z bridko resnico, da je to drago bitje, ki je še malo preje uprav tonilo v življenjski slasti, za vedno zaprlo svoje ljubke oči, za vedno nehalo dihati, čutiti, peti, — da je postalo na vekomaj mrtva, brezčutna snov...

Ali ko sem bolj pogledal strjeno kri, ki se je s svojo temnordečo barvo vide-la v tako otožnih madežih ob svetiljki-ni luči na snežnobelem papirju, sem razumel, da je draga ptičica umrla prav tako, kakor bom nekoč sam umrl in kakor umirajo nešteta velika in majhna življenja — često v času največje srč-ce. In jih ne morejo vzbuditi od smrti ne obupni klici, niti bolest in molitve in ne solze...

Sicer pa — kaj je tako-le drobčkano življenje v očeh Prirode? Narava ima pač svoje zakone, nima pa — srca.

Fr. Spunda

Obisk v srbskem samostanu Hilendarju na Sveti gori

Tam, kjer še verujejo v stare legende — Kako ugaša srbska preteklost...

Slovani na Atosu*) so prišli najbrž že v devetem stoletju v stike z grškimi spokorniki, vendar so se slovanski redovi učvrstili šele potem, ko je bil okrog l. 1000 osnovan samostan Velika Lavra. Srbske vojske so na svojih pohodih češče prodrle v Solun in do Bizanta, vendar so Sveto goro spoštovali vsi vojvode in dajali ondi naseljenim pobožnim menihom obilne darove v zemljiščih in v dragocenostih. Srbski kralj Štefan Nemanja je l. 1197. zgradil svojim rojakom samostan Hilendar visoko na severni strani poloto-

ka. Samostan je stal najprej ob morju, ker pa so ga pirati**) tukaj prehitro opazili, je kmalu postal njihov plen. Nato je bil zgrajen bolj v notranjosti, v ljubki gozdni kotlini, kjer ga obdaja pozimi in poleti zeleneče drevje.

Kdor jezdi iz samostana Esphigmenu v srbski samostan, opazi najprej nad čermi razvaline prvega samostana, — kup kamenja z ostanki zidov. Ohranjen je samo en stolp, ki je lepo zidan in ki ga je bršljin docela ovil v svojo zeleno mrežo. Ta stolp imenujejo kraljičin stolp. Legenda pripoveduje to-le: Neka srbska kraljica je bila dolgo časa nerodovitna. Tedaj se je zaobljubila Bogu, da bo namenila sina samostanu Hilendarju, če ji ga bo Bog poslal. In res je bilo njeno telo

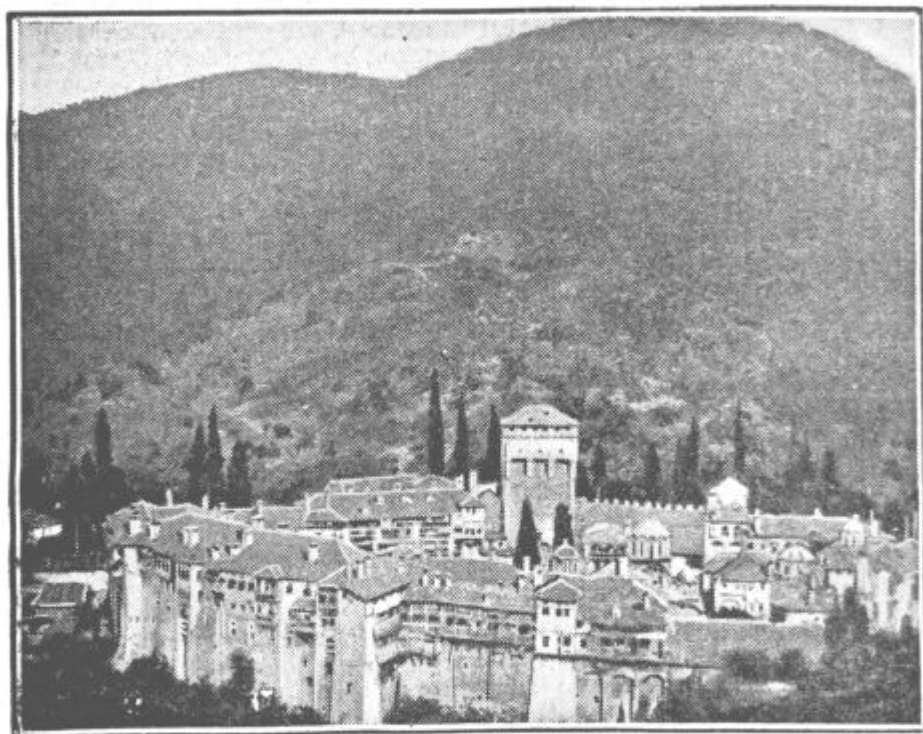
*) Atos ali Sveta gora je «meniška republika» na visokem rtu, ki moli v Egejsko morje. Tu so že izza davnih časov naselbine pravoslavnih menihov (grških, srbskih, ruskih), ki v gorski tišini, na težko dostopnem vrhu, žive spokorniško življenje starih krščanskih redovnikov.

**) Morski razbojniki,

blagoslovljeno in je rodila Bogu obljubljenega sina. Deček je bil tihe narave; nič ni kazal vojaških in vojnih sposobnosti. Tudi če ga mati ne bi bila zaobljubila samostanu, bi dajal že po svoji naturi prednost premišljevanju in notranjemu življenju. Dokaj zgodaj, že kot mladenič, je zapustil očetovsko hišo in je odšel na jug, v Hilendar. Mati je neutolažljivo jokala, oče pa je preklinjal meniško svojat. Mati je po dolgem jokuju sklenila, da pojde za sinom. Ali zakon veleva, da ne sme nobena ženska prestopiti meje Svete gore, Zaman je nadlegova

Ko je zagledal v nasprotnem stolpu ljubljene materin lik, je nehote iztegnil roke, da bi jo objel. Nekaj let pozneje je izkrvavelo njeno srce od hrepenenja po sinu — edincu.

Že smo na območju Hilendarja. Kmalu vidimo vitke ciprese, upogiba joče se v vetru, ki piha z morja in šumi v goščavi. Milo južno podnebje dobiva nekak severni nadih. Vidi se, da reginja sladek orientalski čar; vse očituje red in strogost. Grede rodovitne zemlje so skrbno zasajene z zeljem in krompirjem in lepo namakane po vsodoravno izkopanem potočku. Rjava

SAMOSTAN HILENDAR

Is in prosila svete starce, darovala jim je ves svoj nakit, poln krasnih draguljev. Menihom so se naposed ob materini bolesti omehčala srca. Sklenili so, da obrežje, kjer je stal prvi samostan, izločijo iz svetega ozemlja in proglašajo za posvetno. Vsa srečna je zdaj kraljevska mati pohitela k razvalinam. S tega-le stolpa, ki je tako obilno zaraščeno z zelenjem, je gledala na pečinah zgrajeni manastir Hilendar. Nekoga dne so princu-menihi dovolili, da jo smel vstopiti v samostanski zvonik,

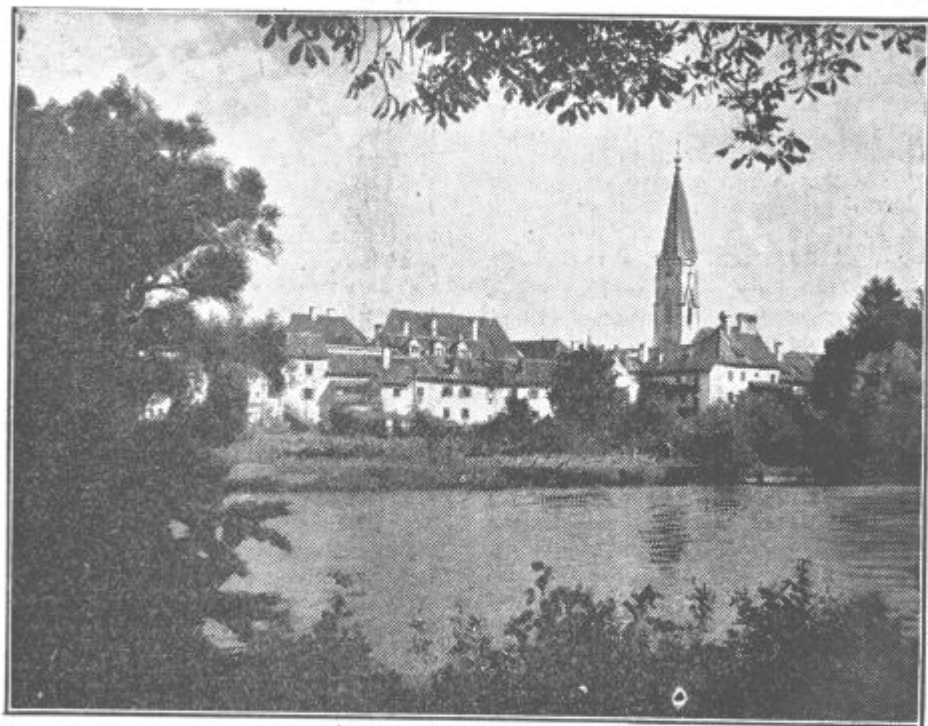
prst, vsa presejana, brez kamenja, če je maščoben blesk; lahko orošeno grozdje, nabreklo od same sladkosti, visi s težko obloženih trsov. Veselo se vrti na hribu klopotec, z dišečih senožeti veje medeni vonj satovja in nekutarja, v žoltilih cvetovih brenče čebele in čmrlji in gozd venomer šumi. Ciprese prav kakor pri nas na severu škripljejo v vetru in stokajo pod njegovimi udarci in njih tanki vršiči se nihajo poljubljajo med seboj.

Kopita mojega mezza udarjajo po

tlakovani cesti enakomerno kakor tik-takanje ure. Moj vodnik ustavi žival pred nekako kapelo in se nekajkrat prekrži. Skočim na tla. Popelje me v notranjost, razlagajoč mi mimogrede obledele, sirove freske, «Ondi-le vidiš narisano čudežno sliko hilendarske Panagije. Pred mnogimi stoletji je bila v samostanu Studenica v Stari Srbiji. Ko pa je nekoč izbruhnil požar, se je slika sama naložila na hrbet neke mušle in se je čvrsto zvezala z vrvmi. Žival je stekla na jug. Noč in dan je bežala, dokler se ni na tem mestu zrušila mrtva. S slike je prihajal sveti

ti božja sama. Tudi v samostanski jedilnici ima častno mesto in pred njo vedno postavijo najboljše, kar imajo.»

Zažgal sem po starodavnem običaju svečko na legendarnem mestu, nakar sva jezdila dalje. Kmalu sva stala pred vrati, čijih debele deske kažejo še danes sledove turških in piratskih pušk. Rdeče pobarvani zidovi na dvorišču očitujejo snago, kakor je nisem našel v nobenem grškem manastiru. Srbi so na glasu kot nekaki Prusi na Atosu. Vse je na svojem mestu, vsaka reč ima določen namen. Prišli so naproti meni in me s presrečnim gostoljubjem

CELJE: OB SAVINJI
K članku »Celjski grofje«

sij, ki je zvalil menihe bližnjega samostana. Spoznali so, da se je zgodil čudež in so sliko slovesno prenesli v svoj manastir ter jo obesili na ikonostas. A že naslednjega dne so jo našli na lepo izrezljanem opatovem sedežu. Trikrat so jo obesili na ikonostas in trikrat se je sama pomaknila na stolec visokega duhovna. To je sloveča slika triroke Matere božje — Triruka. Izza tega časa ne volijo več opata v Hilendarju, zakaj njegov predstojnik je Ma-

povabil, da vstopim. Po sprejemu v sobi za goste se mi je ponudil mlad dijakon kot vodnik po samostanu. Obiskoval je beograjsko vseučilišče in ima vzlic meniškemu oblačilu svetovljanski nastop. Oči mu žare od rodoljubnega ponosa, da lahko tujcu pokaže duševno bogastvo Srbije. Z vsch zidov visokega hodnika zro barvne slike kraljev Petra in Aleksandra; cela galerija junakov od bitke na Kosovem polju tja do poslednje balkanske voj-

ne se vrsti v veži pred obstanovanimi celicami. Hilendar nalikuje zapuščeni vojašnici. Skoraj tisoč celic je praznih, niti sto menihov ne biva v teh ogromnih prostorih. Naraščaja ni več. Srbi postajajo čedalje bolj evropski in med ljudstvom ugaša očetovska vera.

In vendar je bil Hilendar nekoč največji med vsemi samostani na Atosu: njegovo ime kaže, da je lahko sprejel vase tisoč mož — chili-andras. Iz besed mojega spremljevalca sem zaznal rahel glas obupa, vendar se je kmalu zbral in je rekel:

— Hilendar ne bo propadel, samostan je pod varstvom same Matere božje, ki je naš opat. Tudi mene je semkaj poklical čudež. Ali vidite tisto le brajdo?

Pokazal mi je veliko trto, ki se je vzpenjala po zidovih glavne cerkve. Ta čudna zveza med njim in brajdo me je malce osupnila, zato sem ga jel pozorno poslušati, ko sva stopila k trsu, ki se je vzpenjal prav visoko in se ondi-le na strehi obilno razkošatil.

— Trs poteka z groba svetega Simeona, ki je ustanovil samostan Hilendar. Nihče ga ni zasadil; sam je pognal iz zemlje. Njegovo grozdje ima moč, da jalove žene postanejo rodovitne. Kjerkoli si žena želi otroka in ga ne dobi, naj uživa grozdje s trsa svetega Simeona in bo postala mati. Često se primeri, da dečke, ki se rode po tej milosti, venomer mika v samostan in pridejo naposled v Hilendar, da tu oblečejo angelska oblačila. Tako se bo pri nas v vsej bodočnosti obnavljal meniški rod. Iz groba izvira življenje, vre v sladkem grozdnem soku, kaže čudežno moč in se pretvarja v sveto silo, ki skrbi za bodočnost tega svetega kraja.

Tako je pravil mlad menih.

Dionizov dar, očiščen v kelihu zadnje večerje, ni več azijski napoj, temveč je podoba večnega življenja: Jaz sem trs in vi ste rozge...

Ponos samostana je že omenjena slika tiroke Matere božje, ki o nji pravijo, da jo je naslikal apostol Lukež. Stara legenda pripoveduje: To sliko so nekoč častili verni kristjani v neki cerkvi daleč v Siriji. Takrat so še vladali pagani v deželi in njihov vladar je bil hud nasprotnik Veselega oznanenja. Mnogi verniki so morali s smrtjo potrditi svojo vero v Kristusa. Tako je cvetka vere cvetela na skrivaj, v votlinah in katakombah. Nekoč so

pobožnega dijakona Janeza Damaščanskega, ki je bil učen mladenič, povabili pred vladarjev sodni stol, da bi se odpovedal veri v Zveličarja. Vzlic mnogim obetom se ni dal omajati. Tedaj je pagan vzkipel in mu je z damaščanko odsekal levo roko. Janez je pobral odsekani ud, šel v cerkev pred apostolovo sliko Matere božje in ji je potožil svojo bolest. Zdajci je slika vzplamtela v nebeškem ognju, iz nje se je pomolila roka in je položila že izkrvaveli odsekani ud na prejšnje mesto. Skozi mrtve žile je privrelo novo življenje in Janez je bil ozdravljen. Prišli so kristjani in so hvalili čudež in dijakon je poklonil sliki srebrno roko. Zato se slika še danes imenuje tiroka.

Na levem steburu visi slika Matere božje — brez umetniške vrednosti — in pod njo gori večna luč. Ko so ob nekem prazniku gorele vse luči, so pozabili prižgati luč pred to sliko. In Pa-negija je dala mimogredučemu gorko zaušnico...

Tako pravi stara legenda. In posihmal — mi razlaga vodnik — ne pozabi nihče več na to sveto luč.

Ze se je jelo mračiti. Menih mi je jel odpirati svete skrinje in predale, v katerih so shranjene starodavne cerkvene relikvije med njimi figuranska glava preroka Elije, z relikvijami srbskih svetnikov, s temnimi rubini, kakor morje sinjimi smaragdi in s topasi. Potem ti pokažejo ožgano roko svetega Simeona, ki od nje veje rahel vonj kakor od rujnega vina. Največja znamenitost pa je Janezov evangelij, ki je spisan s samimi zlatimi črkami, lastnoročno spisan po svetem Hristostomu, čudežno delo dekorativne, vzlic temu pa vzvišene umetnosti. Z globokim čuvstvom je bila zarisana slednja črka, vsaka je oživljena po svojih lastnih zakonih, sleherna je poseben glas božji in vse nosijo pečat pobožnega razodetja. Poleg te starodavne častiljive knjige se ti vidi dokaj vsakdanje Sveto pismo, ki ga je izdala ruska carica Katarina zgolj v štirih izvodih. Tiskana črka ne izraža tega, kar pisana; ob nji ne občutimo duha starine, ki nam tako častiljivo veje iz rokopisnih bukev, spisanih pred iznajdbo tiskarskih črk. Zato menihi na Atosu nič preveč ne cenijo tiskanih knjig. V njihovih očeh je kaj malo, če je kdo pesnik ali pisatelj.

Komaj sem imel še toliko časa, da sem si ogledal majhno mozaično sliko Panagije, ki poteka baje iz sedmega stoletja, resnobno delo, ki nas spominja kipa egiptskih mumij, nato pa je bilo treba zapustiti cerkev. Zatonilo je solnce in ob solnčnem zahodu se zapirajo vrata.

Naslednje jutro na vse zgodaj sem prisostvoval liturgiji. Poje se v staroslovenščini, obrednik pa se tesno uje ma z grškim. Po zajtrku z medom in smokvami me je prijazen spremljevalec vodil po obsežnem samostanu mimo nešteti celic. V vsakem nadstropju so kapele, parekezije, čijih lepoticje poteka iz novejšega časa. Iz neke bolniške dvorane prihajajo zoprne vonjave, iz stare orožarne se nam umikajo številne podgane. Kuhinja je bolj podobna ogromni delavnici starih alkimistov. Vse je počnelo od starosti. Ognjišča ni; ogenj gori na odprtem prostoru. Tik kuhinje je prejšnja jedilnica — trapeza, — ki je opuščena. Ze delj časa ni več v Hilendarju obveznosti skupnega kosila; vsak menih lahko jemlje hrano, kjer se mu zljubi.

Na nekem nižjem hodniku so me posebno zamikale freske treh čudnih svetnikov, čijih klobuki očitujejo saracensko poreklo. Zopet je prišla do besede starinska legenda:

Nekoč so se pirati izkrcali v skritem zalivu. Posrečilo se jim je, da so zahrbtno napadli samostan. Zdelo se je, da bo meniška trdnjava vsak hip padla v razbojniške roke. Mnogi menihi so v brezupni zmedii bežali v gore, drugi so že govorili o predaji, tretji so zakopali v zemljo samostanske dragocenosti. Samo opat je ostal trden. Šel je pred sliko triroke Matere božje in jo je s svojimi prijatelji vred prosil, da priskoči manastiru na pomoč. So vražniki so že rjovelii pred vratmi in ciprese so jele goreti v plamenih. Tedajci pa priplava od morja kakor smola črn oblak, se razgrne nad samostanom in ga zavije v popolno temo. V hipu so tudi ciprese nehale goreti. Arabskih razbojnikov — in bilo je tisoč troje možl — se je polotila groza; zaslepljeni in zmedeni od strahu so se jeli klati sami med seboj. Pet sto jih je stalo na levici, pet sto na desnici. Samo trije pirati so spoznali prst božji in so šli in poiskali pri Kristusu rešitve. Srečno so ušli krvavemu pokolju, se dali krstiti in so postali pozneje menihi. Danes jih slavi pravoslavni svet

kot svetnike. Imenujejo se Manuil, Iza vel in Izmajl. Njih piratski klobuki kažejo še danes, odkod so prišli. Od tega časa, ko je poginilo pred tem samostanom tisoč mož, se imenuje Chilandari — Hilandar, samostan tisočih mož.

To je druga legenda o njegovem postanku.

Še nekaj dni sem užival pokoj, ki vlada v tem meniškem gradu, obdanem krog in krog od šumečega gozda, S strašne kule — kjer je nekoč stal princ-menih iz stare legende — sem zrl v valovito gozdno pokrajino na sever, kjer so se zvečer videle luči mesta Kavale, podobne daljnim bleščočim biserom. Tukaj se človek čuti nekoliiko bliže svetu nego v grških samostanih na Sveti gori, saj se vidi dalje v svet. Zato samostanski prebivalci vedo več o svetu; patrijarhalne nevednosti grških menihov v srbskem manastiru ni. Kjer pa je znanje, ondi je tudi bojazen. Menihi slutijo, da se samostan tisočih mož ne bo dal dolgo držati. Pred balkansko vojno je bilo v njem še tri sto menihov, zdaj jih ni niti sto. To jim vzbuja skrb za bodočnost. Sicer jih jugoslovanski kralj izdatno podpira, ali med Srbi ni več prejšnje vere. Izumira. Mladi ljudje hočejo vsi v tovarne, kjer dosti zaslužijo; po «angelski obleki» ne hrepeni nihče več! Ali bodo starodavni srbski samostan zasedli Grki? Narodni ponos se upira taki sramoti. Le stari menih iz Heregovine je še poln zaupanja:

— Triroka Mati božja nas varuje, — kaj bi bili v skrbeh. Božje delo ne prestando poganja korenine iz temnih duš kakor vinska trta iz groba našega ustanovitelja svetega Simeona***)...

***) Članek je posnet iz pripravljajoče se knjige «Der heilige Berg Athos», ki bo izšla v založbi «Insel» v Berlinu.

WILKINS PRIPOVEDUJE

Severni tečaj – neskončna ledena pustinja

V »Newyork Timesu« beremo dramatično popisano vožnjo ameriškega kapetana Georgea H. Wilkina, ki je letel pred kratkim s pilotom Eyselonom čez severni tečaj. Wilkins poroča:

Naš monoplan je tehtal prazen 810 kg, obremenjen pa 1530 kg. Trikrat sva poskušala z Eyselonom vzleteti, trikrat sva se morala zopet spustiti na tla. Vsi

V nedeljo, dne 15. aprila je Eyselson v največjem mrazu z neverjetno hladnokrvnostjo pripravil aeroplan, da se je dvignil pod oblake. Takoj smo se vzpeli 300 m visoko. Naravnali smo aparat naravnost proti cilju, toda med potoma smo morali 22 krat menjati pravec.

Prvih 800 km poleta smo imeli lepo in jasno vreme. Nato so zakrili nebo

KAPITAN G. I. WILKINS

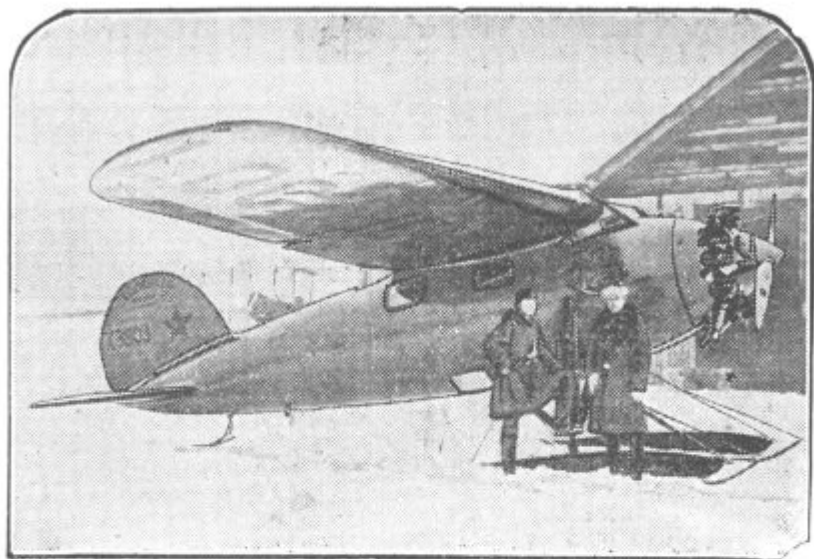
ti poskusi so se končali z neuspehom. Zaletna proga se je na koncu razorala in naši prijatelji Eskimi v Pointu Barrowu niso odnehali prej, dokler niso v 33 urah navozili ogromnih mas snega in nama omogočili četrti vzlet. Napravili so 1.750 m dolgo progo, ki jih je stala dva dni truda.

oblaki. To križarenje po zraku je bilo zelo naporno in se da težko popisati. Nепrestano sva morala paziti na kompas, kajti bila sva obdana vsenaokrog od ogromnih ledenih poljan pustih ledenikov. Nikjer luči, nikjer vidikov! Potem se je nebo odprlo. Videla sva na zapad, kjer se je Pearyju, Stefansonu in

Mac Millanu videlo, da leži še neodkrita zemlja. Toda o zemlji ni bilo duha ne sluha.

so ostre in ne povsem kompaktne. Ves čas poleta naju je mikalo, da bi se spustila na led. Toda bojazen, da bi nam

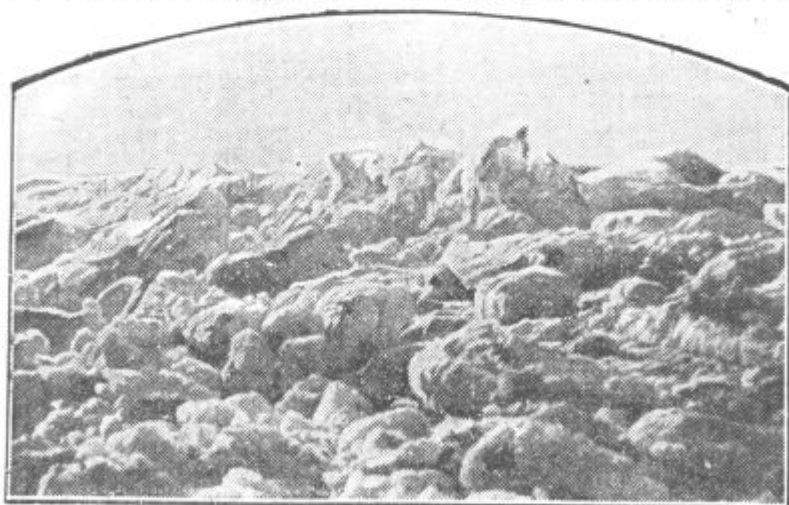
LETALO Z WILKINSOM IN EYELSONOM NA ALASKI

Čez ledišča

Obzorje je bilo na vse strani pusto. Nikjer ljudi, nikjer živali, nikjer ofokov. Letela sva med ledenimi razpokami, ki je po njih zamoklo kljukotala voda. Ledene mase so štrlele visoko v zrak, bile

pristanek utegnili prinesli smrt, naju je odvrnila od tega.

Seveda pa sva videla tudi taka ledišča, kjer bi se, če bi bilo treba, lahko spustila. Toda bala sva se, da bi nama delalo letalo težkoče pri dvigu. Če bi bila odkrila kakršnokoli sled kopnine,

KAKŠEN JE SEVERNI TEČAJ
Pogled na krasno ledeno pustinja

bi bila gotovo tvegala pristanek. Toda najin motor je funkcioniral gladko, sonce je sijalo jasno in je stalo visoko na nebu, midva pa sva z sekstantom kontrolirala pravec aeroplana in sva prežala, da bi vsaj z očesom vjela kaj novega. Primerjala sva solčni kompas z magnetno iglo in sva videla, da bi se lahko zaupala tudi samo magnetnici, ki je delovala izborno.

Fatamorgana

V kabini sva se počutila udobno. Temperatura v prostoru je znašala najprej 5 stopinj nad ničlo; zunaj je bilo takrat 29 stopinj pod ničlo. Na 84. stopinji severne širine so se pokazali lahni črnkasti oblaki. Vlekli so še proti zapadu. Ti oblaki so bili več milj dolgi in so sprva zapuščali vtisk kopnine. Takoj sva spoznala, da je revež Peary zamenjal tako varljivo sliko s kopnom. Ker so bile visoke plasti oblakov za naše letalo nedosegljive, sva se dvignila samo nad najnižje plasti, tako da sva eno plast preletela, druga pa je ostala nad nama.

Nastala je velika nevihta, ki naju je prisilila, da sva letela proti jugu. Ker sva bila že čisto prepričana, da na severnem tečaju ni kopnine sva obrnila aparat naravnost proti Spitzbergom. Zopet sva letela skozi oblake. Ledene mase so se bleščale pod nama, derivometer pa nama je povedal, da piha burja v smeri Grönlandije. Nebo je bilo zastrto s svinčenimi oblaki. Letela sva skozi področja mogočne burje. Čez nekaj časa je zakipel proti nebu ogromni stožec grönlandskega ozemlja. Eyelson je vsako uro kontroliral smer in naravnal letalo tako, da je veter pospeševal brzino poleta. Bila sva na 85 točki severne širine, kjer je temperatura kazala 25 stopinj pod ničlo. V kabini pa sva imela samo eno stopinjo pod ničlo.

Segla sva po kavi v termosu, po čokoladi in biskvitu, ki nama je zelo teknil. Potem ko sva se okrepčala, sva se dvignila zopet 2.400 m visoko. Ravnila sva se točno po solncu in kompasu. Letela sva zelo previdno, ker sva se bala, da ne udariva v gorske masive Spitzbergov. Šele sedaj sva opazila da je motor posrkal skoro ves bencin. Imela sva goriva le še za 2 do 3 ure poleta, kar naju je zelo skrbelo, posebno zate-

gadelj, ker se je vreme zmračilo. Nikaikor nisva mogla pogoditi prave lege Spitzbergov.

Zdelo se nama je tudi, da so na jugu oblaki nižji. Zato sva se obrnila v to smer. Toda nenadoma sta vstala pred nama dva vršaca. To naju je napotilo, da sva hotela natančneje spoznati položaj. Spustila sva se navzdol. Zrak je bil zelo nemiren, valovit uprav viharen, tanki aparata pa so bili skoro izpraznjeni. Letalo je postalo igračka nevihte. Vse, kar ni bilo tesno pričvrščeno v aparatu, je ropotalo in se kotalilo sem in tja. Nisem mogel niti sedeti, Eyelson pa se je pokazal baš ob tej priliki izvrstnega moža. Vodil je letalo kakor divjega konja. Zašla sva v mogočno burjo. Že je prihajal do naju vzduh slane vode, katero je prinašal veter od morja. Od zemlje pa je nosil vrtinec nakvišku sneg, ki naju je sproti zatrpaval. Ta belina je slepila oba. Ne Eyelson ne jaz nisva mogla presoditi razdalje in kakor strelo z jasnega sva uzrla greben, kateremu sva se jedva izognila z naglim obratom. Sedaj sva naravnala letalo tako, da sva imela veter v hrbtu, letela pa sva nizko nad vodo. Koliko veselje naju je prevzelo, se ne da popisati! Videla sva, da sva že nad kopnino, a kakšen je kraj, ki nad njim letiva, nisva mogla ugotoviti.

Na tleh

Glavni problem najinega poleta je bil sedaj bencin. Porabila sva skoraj vsega. Svetoval sem Eyelsonu naj bi skušal poiskati primerno mesto za pristanek. Toda mož je bil skoro slep od sneženega meteža. Spustil se je s tako srčnostjo na tla, da se je aparat ustavil v eni sami sekundi. Srečna sva bila ob zavesti, da je aparat ostal vsaj nepoškodovan. Končan je bil velik polet iz Pointa Barrowa do Spitzbergov. V zraku sva bila 20 ur in 20 minut.

Gosta plast oblakov pa nama še vedno ni dovolila, da bi mogla odrediti najin položaj. Vse, kar sva mogla storiti, je bilo to, da sva stresla sneg z obleke in da sva se vrnila v kabino. Storila sva to, ne da bi se čutila posebno trudna in ne da bi bila posebno zamišljena. Sklepala sva, da se nahajava nekje v bližini Kingsbaya ali Green Harbourja. Toda bolj od tega pristaneka naju je plašila možnost, da bi se mogla še nekaj časa zadržati v zraku. V naj-

skrajnejšem primeru si bi lahko zgradila čoln, šla z njim do obale in čakala, da naju odkrije kakšna ladja.

Bila sva torej nekakšna prostovoljna jetnika samotnega otoka. Legla sva k počitku in ko sva se vzbudila, je posijalo blede solnce. Zdelo se nama je, da daleč nekje tam za morjem vstaja skupina hiš. Pomislila sva, kaj bi to utegnilo biti. Saj je dobro znano, da človeški čuti človeka na Arktidi mnogokrat varajo. Človek si pričara reči, katerih si želi, ki pa v resnici ne bivajo.

Ko je snežni metež zatemnil horizont, sva izrekla domnevo, da se nahajava na skrajni točki polotoka kralja Karla, blizu Green Harbourja. Štiri dni sva so mučila, da bi ugotovila natančno mesto, toda stvari nisva mogla priti v okom. Jeli so pihati močni vetrovi s severa in s severozapada, ki so naglo menjavali smer proti jugovzhodu. Še nikoli nisem doživel na Arktidi strašnejših ur. Sneg je zasipal pokrajino cele metre visoko. Na srečo je namelo visoke zamete tudi okrog najunega aparata, ki se je na ta način učvrstil na ledu. Če bi se to ne bilo zgodilo, bi nama aeroplan odneslo.

Rešilni vzlet

Zopet sva se umaknila v kabino. Prepričala sva in naslednje jutro sva zopet pripravila vzletišče. Imela sva še 100 litrov bencina v tankih, kar pa ni zadostovalo za start. Eyelson je pognal motorje, toda ker se aparat ni hotel premakniti, sem ga jaz začel potiskati naprej. To ga je spravilo z mesta. In začel se je zelo dramatičen doživljaj.

Letalo se je jelo premikati. Bilo pa je zelo težko vloviti se zanj in mu slediti. Dvakrat sem pograbil za lestve z vrvi in sem se skušal povzpeti. Eyelson ni videl, kaj se dogaja z menoj. Bil je prepričan, da sem v letalu in je aparat pognal naprej. Opisal je krog in ko je bil že v zaletu je opazil, da sem še spodaj na ledu. Obkrožil je zategadelj še enkrat mesto, jaz pa sem se oprijel lestev trdno odločen, da jih za nobeno ceno več ne spustim.

Z zobmi na vrvi

Aeroplan je zopet opisal krog. Sedaj je letel že hitreje. Plezal sem na trup letala in sem se obupno boril za vstop v kabino. Z zobmi sem slekel rokavice in sem se z golimi rokami oprijel vrvi. Toda roke so se mi hipoma pokrile z

ledeno skorjo. Ko sem videl, da postajajo trde, sem popadel lestev z zobmi. Eyelson, ki je začutil nekaj težkega na lestvah, je mislil, da sem sedaj siguren. Toda baš v tem trenutku se je zgodilo nekaj nepričakovanega. Skliznil sem z gladkega trupa, zadnje krmilo me je oplazilo z repom in me vrglo v sneg. Pomel sem si oči s snegom in sem videl, da sem srečno premagal opasnost. Samo par zob se mi je maialo v čeljustih. Še sedaj, ko pišem te vrste, čutim, kako se mi vsi sprednji zobje majejo, če se jih le dotaknem z jezikom.

Eyelson je izginil v zraku. Tedajci pa je pogledal navzdol in je videl, da sem zopet na zemlji. Vrnil se je, zopet je pristal, toda polovica najinega bencina je bila že porabljena. Dogovorila sva se na kratko, da se skušam še enkrat povzpeti v kabino, če se mi pa ne posreči, bo Eyelson vrgel iz letala puško in nekoliko živeža, sam pa poleti dalje in pošlje ladjo po mene. In posrečilo se mi je, da sem se to pot res spravil na mesto. Aeroplan se je dvigal in kmalu sva spoznala, da ploveva 1.000 m nad rtom, iz katerega se je videlo radiotelegrafsko anteno Green Harbourja v Ice Fjordu.

Moj pilot, Norvežan Eyelson, je torej srečno prebrodil z menoj vse pusto-lovščine ter me je pripeljal na cilj zdravega in čilega. Napravil sem na tem polju mnoge važne beležke, katere sporočim na pristojnem mestu. Glede Arktide pa moram reči, da je bila to pot muhasta in groba, vendar v glavnem prijazna. Sedaj čakava Eyelson in jaz, da naju vzame s seboj kakšna ladja in naju popelje v južne kraje med ljudi.

*****

SVETILNE SNOVI V RASTLINAH

Italijanski kemik Petri je po mnogih poskusih dobil iz rastlinskih sokov snov, ki posušena in potem ko jo obsevamo z ultravijoličastimi žarki, sama sveti. Ta snov se nahaja v večjih količinah v vseh rastlinskih delih, nedostaja endospermi, gobam in bakterijam.

KAVČUKOVE PLANTAŽE

Plantažam kavčukovega drevesa, ki so stale ogromen denar, preti nevarnost, da jih bodo morali lastniki opustiti. Kemija bo lahko izdelovala gumi sintetično in ji ne bo več treba sicer dragih dreves.

T. O.

Celjski grofje na slovenskem odru

Kaj pravi zgodovinar o drami A. Novačana: «Herman Celjski»

Naša preteklost ne pozna dejstev, ki bi tako zanimala pisatelje ko življenje in delo rodu knezov in grofov Celjanov. Lepa je vrsta pisateljev, ki so obravnavali v njihov krog spadajoče osebnosti in njih dejanja; med njimi je mnogo Nemcev, eden, dva Hrvata, največ pa vsekakor Slovencev.

Lahko bi trdili, da ni nihče posegel tako globoko v življe tega važnega ro-

la Celjanom resnično življenje, prikazano v njih velikih političnih ciljih in uspehih, v njih nebrzdani strasti in v zli usodi, ki se jim je ukazujoč postavila na pot.

Šigurno sta dve reči, ki sta Novačana priklenili na ta predmet in grebli po njegovi duševnosti, dokler ju ni oblikoval. Prvič je to renesančni značaj Celjanov, mož silnih strasti, jake volje

OLTARNA PODOBA ŽUPNE CERKVE NA PTUJSKI GORI
) portreti Celjanov (od leve na desno drugi, v profilu, brez brade Herman II., četrti [s črno brado] Friderik, kraljica Barbara s krono na glavi tik nad Hermanom.

du kakor Novačan s svojim »Hermanom Celjskim«, ki je šele prvi del »Celjske kronike«, dramatskega mozaika v treh dejanjih. Novačan temeljito pozna zgodovino tega rodu in njegova globoka pesniška intuicija je da-

¹ Drama »Herman Celjski« je izšla v posebni knjigi v založbi Tiskovne zadruge v Ljubljani in jo čitateljem toplo priporočamo.

in verske strpnosti. Drugič pa je to njihova politična širokopoteznost, ki si je znala pridobiti najvplivnejše mesto v političnem življenju srednje Evrope in ki je na pretežno slovenskem ozemlju, čigar središče je bila Savinjska dolina s Celjem, v borbi s Habsburžani osnovala svojo samostojno državo, ki je kazala tendenco, da se čim bolj razširi po vsem zapadnem in osrednjem

jugoslovenskem ozemlju. Ta njihova politična aktivnost je za nas posebno vidna, odkar smo po ustvaritvi lastne državne samostojnosti prirodnim potom jeli iskati državotvornih dejstev v

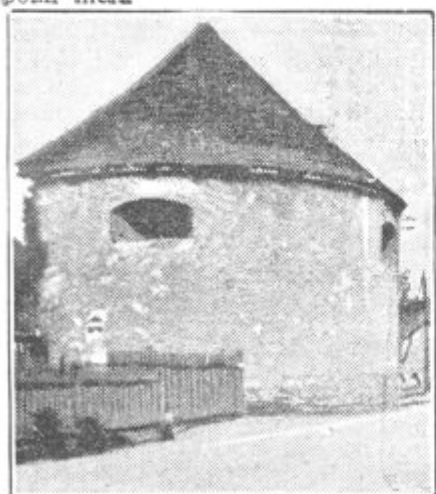
Celjani so Novačanu naši ljudje. Pa pravu, ker so vsaj v prvih stoletjih živeli skoraj izključno v državni zajednici z nemško državo. Res je, da so dobili nekak nemški značaj. Ali s sko-

STARO CELJE: GROFIJA

naši preteklosti. Pri Slovencih je delo knezov Celjanov v tem pogledu najjačje. To je videl in občutil Novačan v polni meri.

raj absolutno sigurnostjo se lahko trdi, da so bili domačega korotanskega rodu. In izza 14. stoletja so svojemu rodu neprestano prilivali najplemeni-

IZ STAREGA CELJA
VODNI STOLP

NEKDANJA CERKEV, SEDAJ

težje slovanske krvi. Ena Celjanka je bila Poljakinja, druga Bosanka, tretja Hrvatica z Adrije, četrta Srbkinja. Pa tudi sicer je bilo veliko slovanskega na njihovem dvoru: Jan Vitovec ni bil edini Čeh, ki je deloval v celjski službi in Bosanci so poleg Slovencev tvorili močno celjsko vojsko.

Novačan si je za svoj dramatski mozaik izbral višek in njemu sledeči nenadni konec tega rodu. Na čelu tej periodi njegove zgodovine stoji mogočni Herman II., velik kot vojskovodja, nedosežen kot diplomat, silen po svoji zunanosti, čuvstvovanju in neprekosljivi železni energiji. Z junaškim nastopom v bitki pri Nikopolju (1396) si je pridobil naklonjenost Luksemburžana Sigmunda, tedanjega ogrsko-hrvaškega kralja in poznejšega nemškega cesarja ter češkega kralja. Sigmund, strasten mož, se je poročil z Hermanovo hčerjo, prav tako lepo kakor strastno in odločno ženo. Vrhu tega je izročil Hermanu vso zapadno Hrvatsko, t. j. Medžimurje in Zagorsko grofijo, pa ga je napravil za slavonskega bana in naposled za ogrskega državnega barona. Odtod gredo dalje na vzhod Hermanove politične pretenzije, kažoč pot njegovim naslednikom: bosanski kralj Tvrdko II. ga je leta 1427. proglasil za njegovimi potomci vred za svojega naslednika, ako sam ne bi imel zakonitih potomcev. Na drugi strani je dobil Herman knežjo ortenburško dedščino na Koroškem in Kranjskem (1420). Ni čuda, da je že Herman II. sam hrepenel po državnem kneževstvu, da bi postal nezavisen od Habsburžanov, s katerimi je bil že marsikateri manjši boj. Prav ko je hotel uresničiti ta svoj načrt, ga je zadela smrt (1436); izvedla sta ga njegova naslednika.

To strastno in neumorno ustvarjanje političnih uspehov je pretresala silna rodbinska tragedija, ki je po načinu, kako je Herman II. v rnej nastopal, do globin presunjala to močno osebnost, nahajajočo se v skrbel za nasledstvo, ne da bi jo mogla streti.

Poleg nezakonskega sina, ki je postal pozneje škof, je imel Herman II. tri zakonske sinove. Najmlajši izmed njih, Ludvik, je umrl v cvetu mladosti; drugi, Herman III. poročen z Beatrico (= Blaženo) Bavarsko je umrl v najboljši moški dobi zaradi poškodb, ki jih je dobil, ko je pri Radovljici padel s konja (1426); najstarejši, Friderik II.,

prvi dedič, pa je bil povzročitelj usodne rodbinske tragedije. Oče ga je dal oženiti z bogato Elizabeto Frankopanko, ki mu je rodila sina Ulrika II.; ali zakonca sta se kmalu sprla in nekega jutra so našli Elizabeto mrtvo na postelji. Osumljen je bil Friderik, ki se je nato poročil z lepo in plavalaso Veroniko Deseniško, dvorjanko pokojne Elizabete. Da se Friderik izogne očetovi jezi, je zbežal leta 1424. na Sigmundov dvor v Budim. Sigmund ga je poslal očetu, ki ga je, vkovanega v železje, zaprl na Ostrovcu in nato v Friderikovem stolpu na Gornjem Celju, kjer ga je čuval vitez Jošt Soteški. Oče ga je hotel razdediniti, ali ker mu je umrl Herman III., drugi sin, tega ni mogel izvesti. Pustil pa ga je v ječi. Medtem so našli Veroniko v vurbeskem stolpu pri Ptujju in Herman II. jo je kot čarovnico postavil pred celjsko sodišče, ki jo je opustilo. Herman II. jo je zopet spravil na Ostrovec in dva viteza, med njima je bil Jošt Soteški, sta jo morda v kadi topila (1428.). Šele sedaj so se Friderika odprla vrata ječe.

To je politično in rodbinsko ozadje Novačanovega »Hermana Celjskega«. Novačan pa ga je postavil tudi v luč sodobnih razmer. Ves razvoj dejanja spremljajo minoritski gvardijan in židje. Kakorkoli so Celjani že živeli rioderno in posvetno življenje, vendar s svojim podpiranjem cerkve in ustanavljanjem samostanov še segajo v stari vek. Za žide pa je bil celjski trg še v 14. stoletju mali raj, nu, Herman II. jih je izgnal iz svoje grofije sto let poprej, preden so to storili Habsburžani v svojih deželah. Da torej celjskemu rodu niso bili prijazni je jasno; v Novačanovem Hermanu Celjskem je Aron Sa'obir zli duh, ki v svoji maščevalnosti in škodoželjnosti povzroča samo gorje. Načani in Bošnjaki pa ličarji itd. so nadaljnja oznaka celjskega dvora in tedaj, h časov.

S sliko, kakršno ima sedanjost o Celjanih, je v ozki zvezi osebnost Eneja Silvija Piccolominija, odličnega historioografa, ki je v svoji mržnji prav tako grdo izobličil češkega husitskega vodjo Jana Žižko kakor naše Celjane. Odtod upravičenost, s katero ga je Novačan sprejel med delujoče osebe, čeprav celjski kaplan nikdar ni bil. Ta zviti in gladki mož je bil po rodu Italijan iz Siene (rojen leta 1405.), pozneje je bil

sekretar velikega sovražnika Celjanov, cesarja Friderika III., nato škof v Trstu in končno papež z imenom Pij II. iz naših krajev je užival dohodke župnije sv. Pankracija v Starem trgu pri Slovenjgradcu. Bil je humanistično izobražen mož in v svojih mlajših letih pisatelj močno zaljubljenih ljubezenskih spisov, pozneje pa zgodovinskih in cerkvenopolitičnih del.

Dejanje se vrši deloma na Gornjem Celju, kjer se je nahajala kapelica sv. Andreja in Friderikov stolp, nekaj v

dolnjem gradu (= celjskem dvoru), kamor je menda Herman II. premestil svoj sedež z gornjega gradu, nekaj na ulici celjskega trga, nekaj na starem Ostrovcu, ležečem na južnem robu Savinjske doline pri St. Juriju ob Taboru.

Novčan s svojim delom odplačuje velik narodni dolg naši preteklosti, hkrati pa podaja dokaz, da se naša sedanja generacija zaveda tega, kak pomemben ima narodna država zanjo in za narodno bodočnost.

Dr. H. Woltereck

Skrivnosti zemeljske notranjosti

Zakaj nastajajo potresi — Kraji, kjer se tla pogosto zibljejo —
Potresno valovanje

Energije, ki nastopajo pri potresu, so od sila velike.

Prav za prav je presenetljivo, da sodobna znanost, ki lahko s svojimi instrumenti preiskuje daljne zvezde v vsemirju, ume kaj malo povedati o notranjosti nam najbližjega vseirskega telesa, — namreč zemlje, na katere skorji sami bivamo. Lahko pač dožene-mo pota, ki jih prevale mnogo milijonov kilometrov oddaljene zvezde, poznamo dokaj dobro razmere na solncu, luni in na mnogih drugih zvezdah, toda nekaj kilometrov pod našimi nogami se že ustavi vse naše natančnejše znanje. O tem, kakšna je notranjost našega planeta, vemo povedati bore malo določnega in zanesljivega, vzlic temu, da bi bilo poznavanje zemeljske notranjosti za nas daleko važnejše, nego da poznamo sestavine kdo ve koliko oddaljenega vseirskega telesa. Bodimo pa pravični: preiskavanje globljih zemeljskih plasti je neizmerno težavno, ker ne moremo s svojimi instrumenti prodreti globoko v zemljo. Najgloblja luknja, ki je bila izvrtana, ne meri mnogo čez 2000 m, kar je jako malo, približno toliko, kakor če potisneš konico bucike v šolski globus.

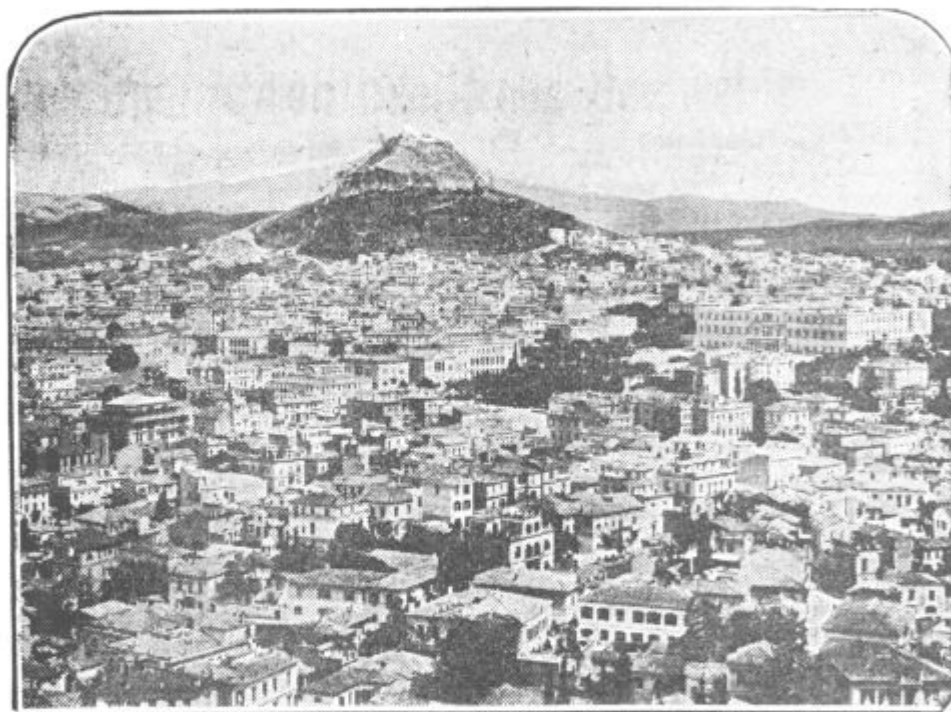
Značilno je, da so znanstvenemu spoznavanju zemeljske notranjosti še najbolj koristni potresi, ki imajo v tem vsaj eno dobro stran, kakorkoli so sicer neizmerno zlo. Posebno važen je tako zvani svetovni potres, o katerem je veda v poslednjem času dognala marsikaj novega. Zelo občutljivi seismografi ne zabeležijo močnega potresa zgolj en-

krat, marveč čez nekaj ur zopet, a tokrat že slabše in potem še tretjkrat in četrtkrat, vedno manj močno. Ko so primerjali opazovanja istega potresa na raznih postajah, se je dognalo, da drugi in naslednji znaki na aparatih niso novi potresni sunki, marveč da je prvi potresni sunek izzval nekako valovanje, ki je šlo po vsej zemlji, tako da je isti potresni val večkrat zadel seismografe. Na osnovi takih raziskavanj se da dandanašnji že dognati globina, v kateri se je začelo potresno gibanje. To mesto se imenuje potresno ognišče. Od tod se razcepijo valovi premočrtno na vse strani. Ondi, kjer je zemeljska notranjost enakomerna, je njihova pot kratka, tam pa kjer nastopa nenadne izpremembe v sestavi plasti, se potresni valovi zlomijo. Tako po merjenju teh valov sklepamo, da se zemeljska notranjost deli v tri pasove. Prvi pas je različno sestavljena kamenita skorja, pod katero je razbeljena tekoča snov magna (približno 63 km globoko pod zemeljsko površino). Jedro zemlje, ki iznaša devet desetih nieneza obsega, pa se nahaja v stanju, o katerem vemo bore malo. Sklepa se, da je nasproti naglim tresljajem prožno in čvrsto kot jeklo, nasproti počasnim izpremembam pa plastično, kakor n. pr. postaneta led ali steklo pod močnim, enakomernim pritiskom gibka.

Vzrok potresov je zmerom v vnani skorji; tu se premikajo razne plasti, zbog česar nastaja napetost, ki se mora izravnati, da nastopi ravnotežje. To iz-

ravnavanje zaznavamo kot potres. Na drugi strani pa lahko taki tresljaji povzročijo novo napetost, tako da vsak potres tako rekoč zaplodi nov potres, ker se mora prej ali slej vzpostaviti ravnotežje. Redkeje povzročajo potrese vulkanični vzroki. Da pa so kraji v bližini vulkanov pogostoma potresno torišče, je krivo to, da je zemlja na teh mestih zelo gubasta in razorana, zato je tu najmanj varno. Iz japonskega potresnega ognjišča je izšlo že 200 bolj in manj močnih potresov, izmed katerih je po-

zemeljska skorja srednje Evrope relativno še mirna, je že v Italiji, Španiji in na Balkanskem polotoku mnogo slabše; tu so potresi dokaj pogost pojav. V srednji Evropi je na nekoliko nemirnem mestu Dunaj, kjer so rahli potresi precej pogosti; domnevali, da utegnejo biti na tem mestu razpoke v notranjosti zemeljske skorje. Na sološno pa smo lahko vsi zadovoljniji z našim mestom na zemeljski skorji. Če se spomnimo da so n. pr. na Havaiju našteji v enem samem mesecu že več kot 2000 potre-

POGLED NA ATENE, GLAVNO MESTO GRČIJE

(K članku «Nova Grčija» na str. 601.)

slednji še vsem v spominu. Mnogi deli osrednje Amerike so še bolj nesigurni; ponekod, zlasti na Salvadorju, je zemlja tako nemirna, da so dali tej pokrajini ime »gugalnica«, ker se tla vedno malce tresejo. Tudi vzhodnoindijski otoki so izrazito potresno ozemlje. V vseh teh pokrajinah je zemeljska skorja v primeroma poznih epolah močno razpokala ali je bila silno stisnjena. Ker se ta stisnjenost še vedno ni sprostila, ni čuda, če tu naštejejo vsako leto 30.000 manjših potresov, ki nikakor niso v zvezi z vulkanskimi izbruhli. Dočim je

sov. Vsekakor pa je zanimivo, da je potres lahko tako močan, da se vsa zemlja strese; seveda so se ti tresljaji občutili le ob zelo močnih potresih in so bili tem rahlejši, čim bolj v središču je bilo potresno ognjišče.

Kakor sem omenil že uvodoma, lahko s primernimi instrumenti opazujemo iz zelo velike oddaljenosti valove, ki prihajajo iz potresnega ognjišča; posebno obilno gradivo se je nabralo po potresnih opazovalnicah o tako zvanih povratnih valovih. Danes se raziskavanja sučejo okoli vprašanja, s kakšno hitro-

stjo se širijo potresni valovi. Po gradivu iz l. 1914. so nekateri raziskovalci sklepali, da je drugi krogotok okoli zemlje počasnejši od prvega in vsak nadaljnji rabi več časa kot prejšnji. Skrbna merjenja so to domnevo potrdila.

Ker tedaj lahko doženemo izhodišče in smer potresnih valov, nam ni težko slediti njihove poti. V tem pogledu bo gradivo, ki se nabira ob vsakem potresu omogočilo čedalje intenzivnejše raziskavanje o potresu. Čitatelja bo brez dvoma zanimalo, kolikšna je moč, ki trese zemljo. Računamo, da že srednje močan potres razvije toliko moči kot je predstavlja 150 bilijonov konjskih sil:

za velik kalifornijski potres l. 1906. so naračunali celo okrog 250 bilijonov.

Učinki te ogromne sile so raznoteri: včasih nastanejo do 100 km dolge razpoke, izpremeni se zemeljski nivo za 10 m ali še več, marsikje se zrušijo skale ali pa upadejo tla ob obrežju. Zgodilo se je da so se zbog potresov cele reke obrnile v drugo smer, izginili so vrelci ali so nastala jezera. Od horizontalne ali vertikalne smeri potresnih valov zavisi tudi razdejanje človeških selišč in tehničnih naprav. Žal da danes še nismo tako daleč, da bi lahko take katastrofe napovedovali že v naprej, zakaj veđa o potresih je še vedno v plenicah.

Nova Grčija

Nekaj o krajih in prebivalstvu

Pogled v preteklost

Ne mine skoro dan, da ne bi zvest čitatelj dnevnikov našel med brzojavnimi vestmi kakšne neposredne ali posredne vesti o Grčiji. Ali se pripravlja revolucija (in v tem pogledu je dobila dežela sloves »balkanske Portugalske«), ali se je izpremenila vlada, ali pripravlja Grčija kakšno skrivnostno mednarodno - politično pogodbo, — vmes pa so tudi razkričani procesi in

— nevarni potresi. Čitatelj, ki je obiskoval srednjo šolo, se spominja marsičesa o starih Grkih, občudovanja vrednem narodu, ki je položil temelje skoraj vsemu, kar danes vemo in znamo, vsej omiki in prosveti Evrope. Znano je, da je ta narod pesnikov, modroslovcev, umetnikov in oboževalcev telesne in duševne lepote imel malo praktičnega političnega čuta. Že z letom 146. pred Kr. je prenehala grška samostojnost in poslej so vladali skoraj 2000

KORINT PO POTRESU

let na tem ozemlju drugi narodi. Dolgo časa so gospodovali Rimljani, ki so bili v marsičem učenci Grkov. Ko je ugasnila nekoč toli lepa, pesniška grška vera, ko visoki Olimp ni bil več sedež bogov, je še ostala silna kulturna moč grškega jezika. V Rimu in pozneje v Bizantu, kamor se je preselila rimska državotvorna moč, je bila grščina jezik krščanskih učenjakov, kakor je bila poprej jezik paganskih modrecev in učiteljev. Vsa takratna kulturna Evropa je zajemala iz grškega in latinskega vrelca in še do naših dni se je ohranilo silno spoštovanje do obeh jezikov in kultur.

Tudi Novogrki rabijo grški jezik, ki je sicer dokaj izpremenjen, a je vendar neposredno nadaljevanje starogrščine. Če pa vprašamo, koliko so sedanji Grki potomci starih Grkov, je seveda odgovor drugačen. V že omenjenih 2000 letih od propasti grške samostojnosti do osvobojenja nove Grčije so ozemlje starih Helenov neštokrat poplavila razna tuja plemena, ki so se tu deloma naselila in pomešala z domačim prebivalstvom. Slovani, Albanci, Vlahi, Italijani in Turki so storili iz prebivalcev Grčije enega antropološko najbolj mešanih evropskih narodov, in bi bilo napak, če bi vpraševali, koliko starogrške krvi se je ohranilo v sedanjih Grkih. Znano je, da so stari Grki močno izumirali zaradi rasnega izroda (degeneracije), ki je bil posledica prevelikega sokrvoja. Zato je bilo že ob Kristusovem rojstvu malo pravih Grkov, čistih potomcev tiste Grčije, ki je ob Periklejevem času dosegla svojo »zlato dobo«. Tem bolj moramo tedaj občudovati moč grškega jezika in grške kulture: čeprav so stari Grki skoroda izumrli, se je na njihovem ozemlju iz raznih plemen neprestano oblikoval grški narod. Dasi majhno, je grško jedro vendarle zmagovalo nad pritoki tuje krvi in je ohranilo še do naših dni nekaj dobrih in slabih lastnosti davnih Helenov. Ohranilo je njihovo zemljo, njih jezik in njih ime.

Poslednji gospodarji Grkov so bili Turki. Niti ne pred sto leti je bila Grčija po dolgotrajnem in krvavem upiranju dokončno osvobodena in postavljena na lastne noge. V svojem novem razvoju je delila v glavnem usodo ostalih balkanskih držav. Razvijala se je v težkih notranje-političnih borbah, v

hudih krizah in v vojnih akcijah, vladali pa so jo vladarji tuje krvi, ki se jih je vsaj začasno odkrižala l. 1925.

Grško ozemlje meri 127.337 četvernih kilometrov. Naseljuje ga v glavnem grško prebivalstvo; obstoje pa tudi znatne manjšine. Že v Grčiji, kakršna je bila pred svetovno vojno, je bivalo v Epiru nekaj deset tisoč Albancev, v severni Grčiji pa nekaj tisoč Rumunom sorodnih Vlahov, ki žive še danes kot nomadi. Vendar so le-ti že precej pogrčeni, čeprav še govorijo svoje narječje. Po vojnah pa se je grška posest razširila v Makedonijo in v Trakijo. V obeh pokrajinah biva močno pomešano prebivalstvo. Tako so v Makedoniji pridobili Grki mnogo Slovanov, ki so jezikovno najbližji Srbom, dočim je v Trakiji veliko Bolgarov. Te narodno sicer še slabo zavedne manjšine so izročene Grkom na milost in nemilost. Grki seveda dajo tujerodcem občutiti vso pest, tem bolj, ker hoče Grčija biti v Levantu to, kar skuša biti na Jadranskem morju Italija. Njen imperijalistični poizkus, da bi si osvojila vso maloazijsko obalo in zagospodovala tudi na azijskih tleh, se je končal katastrofalno. Grčija pa si prisvaja tudi pravico do Carigrada, — sen, ki izhaja iz enakega vrelca kot Mussolinijev sen o obnovi starega rimskega imperija.

Na srečo moderna zgodovina ne nastaja iz takih sanjarij, ki diše po preperelih zgodovinskih pergamentih.

Kako je Grčija narasla za poldrug milijon

Najzanimivejši pojav v novogrški zgodovini po osvobojenju je brez dvoma pritek beguncev iz Male Azije. Grčija je hotela s slabo pripravljeno vojaško akcijo presenetiti Turčijo, ki se je po porazu v svetovni vojni pripravljala pod vodstvom Kemala paše k novemu življenju. Hoteli so iztrgati Turkom Malo Azijo, v kateri je bivalo mnogo Grkov. Ta vojni pohod pa se je v septembru l. 1922. končal s katastrofo pri Smirni. Imel je za Grčijo ogromne posledice. Skoraj poldrug milijon Grkov je moral zapustiti Malo Azijo in se zateči v Grčijo. Taka solitev naroda — saj gre za množico, ki je skoraj enaka številu Slovencev — ima primer samo v ogromnem preseljevanju ruske emigracije po oktoberski revolu-

ciji l. 1917. Grčija je morala premagati težkoče, kakor nobena druga država. Zakaj ni bilo lahko, spraviti pod streho toliko ljudi, ki so bili po veliki večini tudi brez vseh sredstev. Priznati je treba — in tudi najhujši nasprotnik ne bo mogel tega utajiti — da so Grki pokazali v tem pogledu veliko energijo in pobudnost. Naselili so z begunci mnoge dotihmal puste pokrajine in dali na razpolago toliko najnujnejših sredstev, da so se naseljenci lahko vzdržali, če jih niso pobrale nalezljive bolezni, ki so se med begunci hudo razpasle. Silno veliko so jih naselili v grški Makedoniji. O tem pričujejo naslednje številke: L. 1912, so šteli Grki na tem ozemlju 42.6 odstotkov celokupnega prebivalstva, danes štejejo približno 90 odstotkov. Muslimanov je bilo tukaj 475.000, danes jih je nekaj okrog 2.000. Tega velikega premikanja naroda ne bi mogla Grčija izvesti sama, saj se njene državne finance že od nekdaj bore — prav kakor italijanske — z znatnimi težkočami. V tem primeru je Društvo narodov izpričalo svojo koristnost. Danes je maloazijski dotok ljudstva v glavnem kanaliziran, tako da je Grčiji že v prid. Zlasti naseljenci v Makedoniji pridelujejo obilo tobaka in kažejo, da so se dobro prilagodili novim razmeram. Vendar še vse težkoče niso odstranjene in vlade imajo z begunci dovolj preglavic.

L. 1920. je štela Grčija približno 5 milijonov prebivalcev, tako da je prišlo na četvorni km 39 ljudi. Po naselivi maloazijskih beguncev šteje približno 6.500.000, povprečna gostota prebivalstva pa se je dvignila na 50 ljudi na četvorni km.

Nekaj o grškem prebivalstvu

Večina Grkov biva na kmetih, zakaj mesta so primeroma majhna. Največje grško mesto je prestolnica Atene ki šteje s Pirejem okrog 300.000 prebivalcev in kaže precej velikomestni značaj, dalje so večja mesta Solun, Odrin in Patras. Manjša grška mesta se po svoji vnanjosti ne razlikujejo od drugih levantskih ali notranje balkanskih mest. Vasi so po večini zaokrožene, vendar pa se hiše ne tišče preveč druga druge, marveč so vmes sadovnjaki z oljkami in sadnim drevjem, če ne leži vas na krševitih tleh, kakršnih je v Grčiji mnogo. Posamezne hiše se vidijo prav redko.

Sedanji Grki očitujejo nekatere lastnosti starih Grkov, ki pa so bolj plod vpliva pokrajine in klime nego neposredna dedščina. Odlikujejo jih vzorno gostoljubje, močno razvit čut za javne zadeve (ki ima mimo svetlih tudi zelo senčne strani, kakor se odražajo v grškem političnem življenju), dalje slove Grki kot jako družabni ljudje. Te lastnosti si razlagamo z vplivom njihovega milega podnebja, ki omogoča, da se ljudje veliko gibljejo na prostem in prihajajo v neprestane medsebojne stike. Z druge strani pa so Grki znani kot prijatelji lenuhanja in pohajkovanja, radi veliko govore in vsak si domišlja, da je več kot je v resnici, ali vsaj skuša druge prepričati o tem. Ker je Grška zelo razčlenjena, — morje jo je ločilo v polotok in otoke, pa tudi visoke gore otežkočajo promet, in ker ima mnogo nerodovitnih tal, se je prebivalstvo navadilo stikov z drugimi narodi, tako da ima skoraj vsak Grk v krvi ali trgovski ali mornariški nagib. Zato Grki že od nekdaj slove kot dobri trgovci. Kupčujejo skoro po vsem Balkanu, zlasti pa po bližnjem vzhodu. Naravno je, da je za tako opravilo treba precej inteligence, in to kažejo Grki v presenetljivi meri; manj je seveda opaziti pri njih značajnosti, poštenja in stalnosti. Kupčevalcu te vrste je poglavitna skrb, da za vsako ceno uveljavi lasten interes, zato pa mora drugega opehariti in zaslepiti. Sicer pa se v tem pogledu Grki kaj malo razlikujejo od ostalih Balkancev in Orientalcev.

Gospodarske razmere

Grčija je agrarna dežela. Naravno je, da spričo njenega pretežno goratega značaja ni tako velikih zemljiških kompleksov kakor jih najdeš pri nas. Polja so prav za prav nekatere oaze, sicer pa se po stoletnem trudu prebivalstva izkorišča tudi prejšnja pustinja. V mnogih grških pokrajinah obdelujejo zemljo približno tako kot pri nas na Krasu. Južno podnebje omogoča, da goje drevesa, ki ne zahtevajo mnogo talne vlage, zlasti smokve in oljke. Sloveča je tudi grška vinoreja. Vinogradi se vrste kot številne terase na gorskih pobočjih.

Med pridelki je na prvem mestu žito, na drugem in tretjem se menjavata oljka in trta, na četrtem pa je tobak. Žito (pšenico, koruzo in rž) goje na

makedonskih in tesalskih ravninah; pridelek pa krije komaj tretjino celotne potrebe. Oljčno olje se pridobiva po večini na otokih in na jugovzhodnem Peloponezu. Tujec bo težko presodil, kakšen pomen ima oljka za Grče; olje in olive so namreč poleg kruha poglavitna grška hrana, zakaj Grk je v splošnem zadovoljen z malim in njegovo vsakdanje kosilo je za naše pojme kaj skromno. Oljke dajejo južni grški pokrajini najznačilnejše obeležje; Grška in oljka sta dva pojma, ki si jih lahko predstaviš samo združena.

Vinska trta uspeva bolj ali manj po vsej Grčiji, najboljšo vino pa raste na jonskih in egejskih otokih, v zapadnem Peloponezu in v Atiki; vsak kmet pridelava vsaj toliko vina, da ima za domačo porabo. Grški tobak je kakor sploh makedonski znan daleč po svetu.

Silno razvita je pri Grkih živinoreja. Predvsem goje ovce in koze. Kakor v spodnjem delu in na otokih označuje grško pokrajino oljka s trto, tako jo v

severnih goratih pokrajinah in v Trakiji označuje pastir s čredo. Živina je vse leto na prostem. Poleti, ko v dolinah zbog pekočega solnca zmanjka paše, gredo pastirji z drobnico v planine, pozimi pa se mude v dolinah. Prebivalstvo teh pokrajin še živi nomadsko življenje, ki ga poznamo mi le iz knjig. Nomadi tudi otežkočajo pogozdovanje Grčije.

Vrhu tega Grki mimo že spredaj omejenih poklicev — trgovci, mornarji — žive še od ribolova, nekaj tudi od rudarstva, dočim je industrija šele v razvoju in težko tekmuje z inozemstvom. Vendar je v poslednjih letih Grčija prav v tem pogledu izdatno napredovala in marsikje v krajih, kjer evropski turist sanjari o zašlih časih stare Helade, puhajo tovarniški dimniki v zrak oblake dima.*)

*) Podatki so posneti v glavnem po knjigah «Das Erdbild der Gegenwart, I.» in Zingarelli, «La grande Balcania».

Pomladne cvetlice, ki so nam nevarne

Še preden prijaše v deželo Zeleni Jurij, se naši gaji, logi in travniki posujejo s cveticami, znanilkami prihajajoče pomladi. Kakor pa nas razveseli njih pojava, moramo vendar pri nekaterih paziti, da si iz gole ljubezni do cvetlic ne nakopljemo kakega zastrupljenja. Nekatero pomladno cvetlico vsebujejo v cvetju, stebelu, listih ali koreninah narkotičen strup, kar je po

sebno nevarno otrokom, ki po svoji navadi nesejo vsako stvar v usta in jo grizejo ali sesajo. Učinki zastrupljenja, ki se pojavljajo, so pri različnih osebah različni. Najpogosteje se pojavi zastrupljenje zaradi tega, ker je del strupene rastline prišel do prebavnih organov, odkoder je proniknil v organizem. Včasih pa zadostuje samo dotik z roko, da kožne luknjice vsesajo

ANDOLIJE

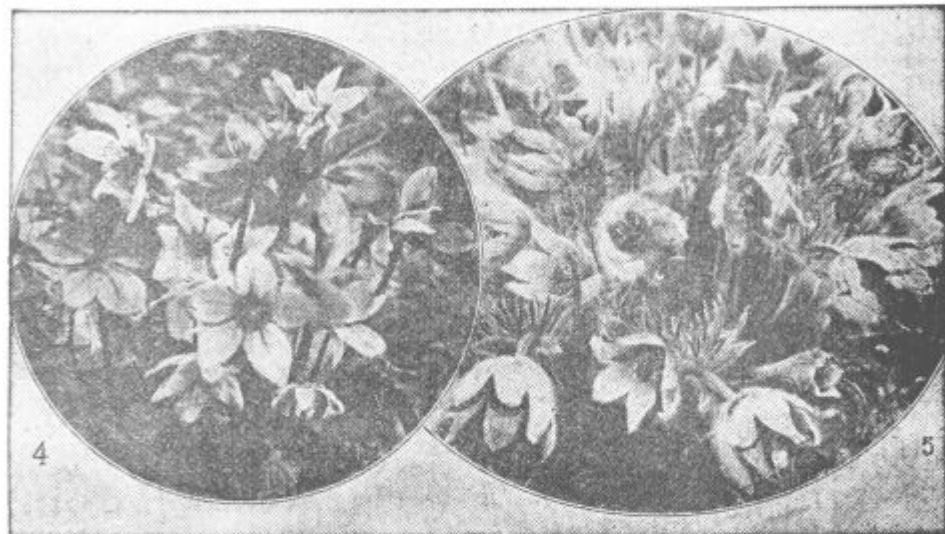

NARCISA

strup, ki povzroči srbečico ali opeklino.

Ena izmed prvih cvetlic, ki zgodaj spomladi požene v cvetje, je *črni teloh* (*helleborus niger*). Teloh raste v senci dreves in ima bele peterolistnate cvete. V stebelu in koreninah vsebuje strup, ki povzroča opeklinam podobne mehurje na koži. Isto svojstvo ima *zlastičnica* (*ranunculus ficaria*), ki jo spoznamo po mnogobrojnih rumenih

izločajo iz stebel mleko. Ako se dete namaže po rokah s tem sokom, dobi izpuščaje, ako pa mleko pride v usta, se pojavijo hipne slabosti. Podoben, toda tjačji učinek imajo tudi različni *mlečki* (*euphorbia cyparissias*, *e. palustris*, *e. dulcis*). Mlečkov sok ima neprijeten okus, peče na koži, zaužit pa iz zve hude črevesne katarje. Mlečku pripisujejo ljudje lastnost, da odpravlja pege in rdeče lise z obraza, toda

TELOH IN VELIKONOČNICA

zvezdnatih cvetih. Najbolj znana pomladna cvetka je *šmarnica* (*convallaria majalis*), lepa bela in opojno dišeča, kar naj pa nikogar ne zavede, da bi jo dajal v usta in grizel stebelca, ki so polna hudega strupa, v medicini znana pod imenom konvalerin.

Še nevarnejše so v tem pogledu razne *vetrnice* (*anemone*) in *zlatice* (*ranunculi*), katerih stebela izločajo jedko tekočino, ki povzroča na koži opekline in mehurje, v notranjih organih pa huda vnetja. Najopasnejša izmed teh je *podlesna vetrnica* (*anemone ranunculoides*), ki vsebuje zlasti veliko anemonina ali tkzv. anemonine kafe. Celu govedo se skrbno ogiblje te rastlinice. Skoro isto toliko strupena je *velikonočnica* (*anemone pulgatilla*). Vsi njeni deli imajo v sebi strup, ki povzroča bljuvanje. Navadni *regrat* (*taraxacum officinale*) in *kalužnica* (*caltha palustris*), ki jo pri nas često radi rumenega cvetja zamenjavajo z zlatico,

dognano je, da ima za kožo uničevalne posledice in ostavlja na nji velike rdeče lise.

Tudi *narciso*, ki bo v kratkem pobelila vso Golico, je treba šteti med strupene rastline, kajti njen sok povzroča bljuvanje in črevesni katar. Živini ni nevarna. Omeniti je treba še *ankolije*, ki so po večini strupene. Najbolj znana pri nas je orlica (*aquilegia vulgaris*), ki ima največ strupa v svojih listih, veliko bolj strupena pa je *lisičja preobjeda* (*aconitum tragoctonum*), toda njene slabe lastnosti so splošno znane, tako da skoro ni nevarna. Celu med nedolžnimi *trobenticami* (*primulae*) se nahaja neka japonska vrsta s kosmatimi listi (*p. obconica*), opremljenimi s tankimi dlačicami, ki se zabodejo v kožo in napravijo neprijetne otekline. Ta japonska trobentica raste samo gobjena v cvetličnjakih in je njena opasnost s tem močno omejena,

Preden končamo, moramo opozoriti še na veliko krivico, ki se godi našemu nedolžnemu *pomladnemu žafranu* (*crocus vernus*). Tega ljudje zamenjavajo s podleskom (*colchicum autumnale*), ki je silno strupena rastlina. Žafran vidimo v zgodnji pomladi posejan po vseh prisojnih in ne posebno vlažnih travnikih. Njegova cvetna čašica je nežno vijoličaste barve in je po obliki in barvi zelo podobna podlesku, samo da je slednji bolj bledikat, cvete v jeseni in ob času cvetja nima nikakih zelenih listov. Podlesek cvete jeseni, spomladi pa požene liste, velike in moč

no zelene brez vsakega cvetja. Žafranova korenina je majhen gomolj par palcev pod površjem, podleskova pa precej velika čebula globoko pod zemljo. Podlesek je močno strupen v vseh svojih delih, zlasti pa v svojem semenu, ki tiči v nekakih velikih zelenih strokih. Ta rastlina ljubi zlasti močvirnate travnike in je nevarna posebno živini, dasi se je ta sveže skrbno ogiblje. Med suho krmo pa živina čisto naleti na seme, kjer je strup osredotočen, in posledica so nevarni črevesni krči in bljuvanje.

Br.

Revolucija v državi mravelj

Sem eden tistih nedeljskih turistov, ki jim markacija ni zakon in ne rdeča nit, ki se vleče skozi vse njih nedeljsko dejanje in nehanje. Najraje jo udarim kar povprek, čez drn in strn, in se mi pri tem kajkrat zgodi, da ne dosežem najvišje premije nedeljskega turista: pečata, ki bi s točno višinsko oznako dokazoval moje nesporne turistovske vrline. Moram pa reči, da mi je vsako izgubo štampiljke obilo nadomestil kak dogodek v prosti naravi, mimo katerega tavajo težko okovani turisti.

V Kamniški Bistrici blizu Žarane peči poznam krasen kraj, ki ga je neki hudomušni turist opremil z mičnim napisom na gladki skali: Tukaj počiva Janez Štebalar, kadar gre na sedlo. Ko sem prvič zašel v ta kraj, sem bil pri čitanju prve polovice napisa nabral obraz v svečane gube predpisane pijetete in roka mi je kar sama segla do kasterca, da počastim pokojnika; vendar se mi je obraz kmalu raziasnil zaradi šaljive noante napisa, ki je sicer izposojen pri Deteli, pa me je le spravil v prijetno razpoloženje, da sem se tudi sam brž odločil za počitek.

Odložim svoj tovor in se zlekniem v senco mlade smreke, odločen da počakam tam, dokler ne mine najhujša opoldanska vročina. Po vratu mi nekaj zagomazi ter me opozori, da sem se vlegel preblizu mravljišča. Žive duše ni na zgradbi, očitvidno se v tej opoldanski sopari niti mravljam ne luhi iti po poslih. Le redka je zaspano tavalala okoli mravljišča, iz luknjic pa so gledali stražarji, komaj vidno migajoč s svojimi

tipalkami. Mesto drobnih prebivalcev je spalo svoj globoki poobedni spanec.

Opazujem stavbo, zdaj pa zdaj podražim stražo s slamico in premišljujem s čim bi vzmernil speči grad. Spomnim se poskusa francoskega naravoslovca Fabra, ki je s sladkim likerjem napojil mravljo ter opazoval učinke alkohola. Učenjak je kanil kapljičo gostega sladkega likerja na eno izmed onih sijajnih cest, ki jih mravljie grade okoli svojega mesta. Vzajem steklenico s

slivovko in vlijem nekaj kapljic na stezo. Po poti gre mravljiniec: ves zatopljen v važnost svojega opravila, vleče ogromno bruno. Bogve v kakšne svrhe ga bo rabil državni stavbni urad. Mukoma vleče težo in predolgo deblo se mu zatika zdaj ob pragozd na obeh straneh, zdaj v gosto vejevie, ki se je strnilo nad gladko cesto nalik neprodinosti strehi. Pragozd je sicer skromna travica, ali za pritlikavega delavca je to nepregledna šuma, kjer še ni bela sekira, oziroma čeljust mravljinčeva. Pridna živalica z neskončno marljivostjo privleče tram do mesta, kamor sem bil kanil slivovko. Medtem jo je bila

zemlja popila in ni ostalo drugega ko rahel duh po nji, ki ga mravlja začuti šele, ko pride prav na vlažno mesto. Popusti hlod in otipava s tipalkama vlažno mesto, naposled pa sede na zadek in napravi zelo nespoštlivo gesto,

S svojo telesno kislino pobrizga sumljivo mesto, pograbi hlod in hiti z njim dalje. Meni se Fabrov poskus ni obnesel. Kako mravlje prezirajo slivovko, mi je dovolj zgovorno in drastično pokazal prvi delavec, ki sem ga skušal zamamiti s pijačo, ki bi pri bitih iz razreda *homo sapiens* gotovo ne odrekla.

Nočem pa opustiti hudobne namere. Iz nahrbtnika vzamem kocko sladkorja, položim ga na ponvičasto usločen suh list in ga zalijem s slikovko. Ponvico oprezno in brez šuma postavim na mravljišče in čakam, kaj bo. Straže so opazile moj maneuver in se živahno pomenkujejo s tipalkama. Ker pa se nič več ne zgodi, je incident izčrpan in mi postane dolg čas. Treba je opozoriti drobni rod na sladko past. S slamico dražim stražo toliko časa, da prime s čeljustmi za bilko; kakor ribico na trnku jo potegnem iz luknice in jo postavim na sladkor. Samo povoha sladko maso, pa zbeži stran proti najbližjemu vhodu po pomoč. Njeni pozivi — kako razburjeno otipava tovariše in jim dopoveduje o grozni dogodivščini in čudni najdbi! — so sila smešni. Oklevaje pridejo štirje junaki k moji ponvici. Nekajkrat jo obidejo v vedno manjših krogih. Medtem so alarmirane vse straže ob izhodih in pomaljšajo svoje glavice iz luknic ter energično ovirajo one radovedneže, ki silijo iz gradu.

Novica o zagonetni najdbi je preletela že vse mesto in prebivalstvo nestrno pričakuje poročila komisije, ki je odšla na lice mesta. Naismelejši izmed četvorice že otipava sladkor v ponvici, ki je postal že gosta kaša. Tudi pokuša nastavljen vado. »Ni napačno«, dopoveduje drugim in komisija štirih članov

že visi z gobčki na sladkorju. Iz notranjosti signalizirajo straže ob vhodih: Vrnite se: poročajte! Četvorica se obotavljajoč odtrga od kaše in krene proti vhodom. Kako nerodno korakaio! Prej so brzele po mravljišču, kakor da je popolnoma gladko, sedaj pa se spotikajo ob klinčke in padajo v globeli, kakor bi se godilo človeku, ki bi zašel na ogromen kup neredno nametanih brun. Ne najdejo najkrajšega pota in ne pridejo z mesta, dasi hite na vse kriplje. Hočejo se vrniti k pijači, ali mesto ponavlja neizprosno povelje: Poročajte! Med sila komičnim prekucavanjem dospo do vhodov, kjer jih tovariši zgrabijo in pomaše v notranjost.

Kaj bi dal, ko bi mogel videti preplah v gradu, v njega številnih hodnikih in nadstropjih, po katerih še ni taval pjanec! Komisiji se gotovo zapletajo tipalke in nič pametnega ne more spraviti iz sebe. Učinek poročila pa je ta, da nastane v mestu nepopisno razburjenje in da vse hiti na streho, da so vrata mahoma preozka za silni naval mase. Sam bog ve, kaka čudesa je naklatila doma polprijana komisija o sladkosti na strehi. Večna škoda, da ne morem izmed drhalj razločiti svojih prvih štirih gostov. Nastane pravcat poplah; vse drvi k ponvici, da jo kmalu prekrijejo, vse sesa, gloje, srka in pije.

Mravljišče — simbol urejene države, najpopolnejši vzorec komunizma, visoka pesem kolektivnemu delu — je izpremenjeno v torišče pijanske orgije z vsemi njenimi nelepimi stranmi. Kje je vzorni red, kje smotreno delo, kje zavest dolžnosti? Užitek in oboina sladkost je zdaj geslo vsem. Brezspolni garači so se pobunili in država se trese v svojih temeljih; ogrožena je globokosmiselna na trdnih zakonih zgrajena organizacija. Kaj neki pravijo k pojavu pripadniki kraljevske kaste, ki ne ve, kaj je delo, kj ne pozna potu in truda in ki samo blagovoli odpirati vedno lačne čeljusti, zaplajajoč vedno nove sužnje za novo izkoriščanje. Hude skrbi ima kraljevska kasta. Kdo bo znosil jajčeca v spodnja nadstropja, mar mi, ki se zbog svoje debelosti komaj gibljemo in so nam vsi hodniki preozki? Jajčeca se bodo pokvarila v tej sopari in in konec je našega plemena! Kdo naj naš hrani, da lahko vršimo vzvišeno mišijo nagona ploditve? Take in enake skrbi se čujejo v apartmanih, sobanah in dvoranaš visokih oseb, ki imajo pro-

važno nalogo skrbeti za nepretrgano nadaljevanje plemena.

Zunaj pa divja med tem omamno veselje nezavedne mase, ki se doslej še nikoli ni bila povzpela iznad tal — privilegij peroti je pridržan kraljevski kasti — in je danes prvič začutila željo, dvigniti se v nebotečne višine. Po dveh mestu po šestih hodijo, z nogami govore, ker se jim tipalke zapletajo. Prevratna gesla vstajajo med množico: Brezkrilniki vseh mravljišč, združite se! Glase se negodujoči pozivi: Doli s trebuharji! Kje se je vzela nenadoma ta psovka med ljudstvom, ki je doslej tako ljubilo in oboževalo svoje trebušno načelstvo! Kaj ne harangira oni paglavci, še čisto svetlorjave barve, tako rekoč golobradec in moker za ušesi, množice na nasilstvo. »Doli s trebuharji! Dovolj so pili naše krvi. Mi bedaki pa jim vedno trpamo nenasitna žrela z najboljšimi grizljaji. Kdor ne dela, naj tudi ne je! Svoboda, enakost, bratstvo! Naj živi revolucija brezspolnih brezkrilnikov. Pobjimo trebuharje in snejmo jajca, bomo vsaj vedeli, zakaj smo se trudili, pehali in potili, da so nam vse željusti žuljave!«

Razvrat pobujenih sužnjev, ki potoglavo podirajo v tisočletnih utrjeni pravni red in državni organizem! Ročno pograbilim ponvico s sladko kašo in z vsemi požetuhi na nji in jo zaženem stran. Strah me je lahkomiselnega cinizma. Čemu odpirati sužnju bleščeči horizont, ko je brezspolnik ustvarien samo

za tlako? Zakaj mu pričarati raj, da objestno gazi pridobitve reda in tisočletnega umstvenega dela, jalovca, ki sam ne more ustvarjati ničesar!

Taki dogodki se odigravajo tam, kamor ne stopi noga okovanega turista, daleč stran od markacij, tam kjer počiva Janez Stebalar, kadar gre na sedlo.

POLNA TOCETA

Današnja umetniška priloga

Današnji številki je priložena reprodukcija fotografije Avg. Bertholda: Notranjost cerkve sv. Janeza ob Bohinjskem jezeru. Sliko te cerkve z vnanje strani smo priložili 15. številki. Cerkev je ena redkih gotskih stavb v naših krajih. Ima znamenite freske, ki so pred ljudstvom posebno znane zaradi «belega hudiča», ki so ga v starih časih po navadi slikali črno.

«ZIVLJENJE IN SVET» stane celoletno 60 Din, polletno 30 Din, četrtletno 15 Din, mesečno 6 Din. — Posamezne številke stanejo v podrobni prodaji samo 2 Din. — Naroča se pri upravi, Ljubljana, Prešernova ul. 54.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA mesečno 2 liri, četrtletno 6 lir, polletno 12 lir, celoletno 24 lir. — FRANCIJA mesečno 3 franke. ČESKOSLOVAŠKA mesečno 4 krone. AVSTRIJA mesečno 63 grošev. AMERIKA in ostalo inozemstvo 1 in pol dolarja na leto.

Urejuje Božidar Borko. — Izdaja za konzorcij Adolf Ribnikar. — Za «Narodno tiskarno d. d.» kot tiskarnarja Fran Jezeršek. — Vsi v Ljubljani.

Foto | Avgust Berthold

V cerkvi sv. Janeza ob Bohinjskem jezeru